

KUR'AN MEALİNİN ÖNEMİ

VE

ÇARPITMA ÖRNEKLERİ

□□□□□

Kur'an Ne Kadar Tercüme Edilebilir?

Bütün bir tercüme tarihine baktığımızda görürüz ki tercüme sanatı, fevkalâde asildir ve çok üstün bir maharet ve çok kapsamlı bir müktesebat ister. Tercüme sanatının gerektirdiği birçok vasıflarla donanmış bir mütercim bile, bir metni asıl dilden farklı bir dile aktarırken, çoğu zaman, birçok yerlerde, çok farklı zorluklar yaşar, çok çeşitli ve çetin problemlerle karşı karşıya kalır. Bu problemlerin en çözümezi de edebi yönden mükemmelliğe ulaşmış metinlerde gözlenmektedir. Eğer bir metin derin manalarla yüklüyse ve aynı zamanda da büyüleyici bir şiirsel üslup taşıyorsa, bu kabil bir yazılı eser elbette mütercimi zorlayacak ve onu oldukça sarp bir yokuşa veya gayet engebeli bir mecraya sürükleyecektir.

İşte yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim de bu kabil eserler gibi, tarih boyunca mütercim ve müfessirlerini böyle bir zorluğa sürüklemiş ve onların deha çapında olanlarını bile acze düşürmüştür.

Meselâ, Kur'an-ı Kerim'i anlamı anlamına tercüme kalkan her mütercimin karşısına her zorluktan evvel, Kur'an'ın geniş anlamlı kelimelerinin tercümesinde karşılaşılan bir zorluk çıkar. Fatıha Sûresi'nin ilk ayetinde geçen hamd kelimesini tercüme ederken karşılaştığımız zorluk

gibi... Bu ayette geçen hamd kelimesini biz ya sadece övgü ile karşılar ya da bu kelimeyi aynen olduğu gibi bırakırız, Yani; ya “Övgü Allah’ındır” ya da “Hamd Allah’ındır.” şeklinde tercüme ederiz. Ancak, Kur’an’ın sibak-u siyakında hamdın o nâmütenahi manalarını tercüme aktarmakta zorluk çekeriz. Çünkü hamd, surenin bütünlüğü içinde Âlemlerin Rabbi ile alâkalı olarak kullanılmıştır. Bu alâka da bu kelimeye oldukça geniş manalar yüklemiştir. Öyle ki bu kelimenin bu bağlamda kazandığı mana, kadim ve yeni Arap dilinde bile mevcut değildir. Çünkü bir varlık övüldüğünde, onun en güzel özellikleri, en güzel sıfatları söylenir. Bu yüzden, Allah’a ait bir övgü söz konusu olunca, O’nun güzel sıfatları, O’nda var olan güzel isimler akla gelir. İşte bu mütalaalardan sonra “el hamdu li’llahi” ifadesini “el esmau’l husna li’llahi” şeklinde, yani en güzel isimler, en güzel vasıflar, en güzel özellikler, Hak bir İlahta olması gereken vasıflar Allah’ındır; gibi anlamamız ve bu manaya göre de bu cümleyi tercüme veya tefsir etmemiz gerekir. Bu anlayış da bizi, yalnız bu Ayet-i Kerimenin tercümesi konusunda Allah’ın güzel isimlerini tek tek saymaya, sonra da bu kutsî isimleri ayrı ayrı tefsir etmeye iter. Dolayısıyla her isimle sonsuz mana alanlarına açılırız.

İşte görülüyor ki daha Fatiha Sûresi’nin ilk ayetindeyken bile, müthiş bir tercüme zorluğuyla yüz yüze geliyoruz ve bu zorluk da bizi oldukça analitik, yani açıklayıcı, tefsirci bir tercüme yoluna itiyor. Bununla da kalmıyor, ayetin telmih ve çağrışımları bizi daha geniş manaları sıralamaya, sayıp dökmeye sevk ediyor. Meselâ bu kısacık cümlenin, bütün bir şirk tarihine karşı ilan edilmiş bir muhtıra cümlesi olduğunu seziyoruz. Çünkü insanlık, tarih boyunca Allah’a ait sıfatları, yani uluhiyyet sıfatlarını putlara, ateşe, Ay’a, Güneş’e, yıldız; ciplere, tağutlara, zaman zaman da despot krallara veregelmiştir. Bu ayette ise bu sıfatların yalnız Allah’a ait olduğu vurgulanır, tarih boyunca yapılan bu yanlış reddedilir. Zımnen, yaratmak, rızk vermek, rızkları taksim etmek, kader çizmek, yaşatmak, öldürmek, güç ve kudret gibi sıfatlar yalnız Allah’ındır demek istenir. Allah’tan başka hiçbir varlıkta bu sıfatlar hakikî olarak mevcut değildir, denir.

İşte bu ayeti okurken, onda böyle bir mana ve îlâm sezen mütercim, bu îlâmı da tercümede göstermek zaruretini hisseder ve anlar ki, ayetin bu anlam ve telmih sınırları, çağrışımcı, yani tedaisel güç hudutları fevkalâde geniştir ve bu kabil kelimeleri karşı dilde tek kelimeyle karşılamak fevkalâde zordur.

Yine, Arapçadaki şu özellik esas alınarak bir tercüme yapılmaya kalkışılrsa, hiç şüphesiz yine aynı zorluğa düşülür. Meselâ Arap dilinde “fe” harfi ile başlayan her kelime; ayrılma, bölünme, yerden çıkma, kopma, ayırt etme ve çatlama ifade eder. Bu bilgi göz önüne alınarak Felak Sûresi’ndeki “Kul euzu bi rabb’il felak.” ayeti tercüme edilmeye kalkışılrsa, ayette geçen “felak” sadece “sabah” olarak tercüme edilemez. Gerçekten de sabah, bir ayrılma ifade eder. Aydınlık karanlıktan ayrılır, sonra aydınlık galip gelir ve sabah tebeyyün eder. Bu açıdan bu kelimenin sabah olarak tercümesi doğrudur; ancak noksanlıktan hali değildir. Çünkü felak kelimesi başında fe harfini taşıdığı için akla gelen her türlü, biyolojik, sosyolojik, fiziksel ve jeolojik vs. ayrılmayı ifade edecek anlam genişliğine sahiptir. Bu derece geniş anlamlar ihsas edebilen bir

Yazar Abdullah AKGÜL
14 Mart 2019

kelimeye, karşı dilde tek kelimelik bir karşılık bulamayınca da haliyle bu kelimeyi birçok kelimeyle karşılamak zorunda kalırız. Bu durumda da meal veya tefsirde Kur'an'ın icazı gözlenemez olur. Yani O'nun çok az kelimeyle geniş manalar ifade eden hususiyeti tercüme metinlerde artık göze çarpmaz olur. Bu durum karşısında, Kur'an'ın aslından habersiz olan kimseler de zanneder ki, Kur'an-ı Kerim de meramını bu kadar çok kelime sıralayarak anlatmış.

Konumuza dönecek olursak deriz ki, bu bilgiler ışığında biz bu ayeti, **“Sabahın Rabbine, gündüzü geceden ayırt eden Rabbe, mitoz ve mayoz bölünmeleri gerçekleştiren, hücreleri bölerek çoğaltan Rabbe, atomu bölen, böylece ondan büyük bir enerji açığa çıkaran, toprağın derinliklerindeki tohumu çatlatan, artı ve eksi elektrik yüklü bulutları birbirinden ayrı tutan, ağacın gövdesinden dalları ayıran, dallardan tomurcukları, tomurcuklardan yaprakları ayıran, yerden suları kaynakları çıkaran, erkeği dışiden ayıran, ayrı ayrı, farklı farklı yaratan Rabbe, insanları farklı farklı huy ve mizaçlara ayıran, çiçekleri renk renk yaparak farklı kılan, haklıyı haksızdan ayıran Rabbe, sığınırım de.”** şeklinde tercüme veya tefsir edebiliriz. Ancak yine de bu saydıklarımız felak kelimesinin geniş anlam ihsaslarını tam anlamıyla ifade etmez... Yani açıklamalarımız yine de noksan kalır.

Bu mütalaalarımız sadece iki örnekten ibarettir; oysa Kur'an'da böyle anlam genişliğine sahip binlerce kelime mevcuttur. Artık siz bu durumu göz önünde bulundurarak Kur'an'ın şimdiki kadar ne derece tercüme edilmiş olduğuna bakın ve gelecekte de ne kadar tercüme ve tefsir edilebileceğini tahmin etmeye çalışınız.

Yine, bir mütercim Kur'an'ın deyimisel ifadelerine baktığında dehşetler içinde kalır. Bütün dillerde anlamı kuvvetli ve hatta kalıcı kılmak için deyimisel ifadeler kullanılır. Her deyim bir hikâyesi vardır. Bu hikâyeler deyimlerin anlamlarını daha da güçlü kılan en mühim sebeplerdendir. İşte biz bu deyimlerin yalnızca deyimsel olmayan karşılıklarını verdiğimiz ve onların çıkış hikâyelerini tercüme aktaramadığımız zaman, anlam o kadar zayıflar ki, âdeta kuru bir ifadeye, yalın bir söyleyişe dönüşür. Meselâ, ödü kopmak deyiminin karşılığı korkmaktır. Bunlar belki eş anlamlıdır; ama aynı kıymet ve vurgu değerinde değildirler. Ödü kopmak daha mübalağalıdır ve korkmak fiilinin şiddetini anlatır. Kur'an'da da böyle anlatımlar vardır. Meselâ Bakara Sûresi'nde geçen “Ve uşribu fi kulubihimu'l icle...”, “onların kalplerine buzağı içirildi” ifadesi ile “onlar buzağıyı çok sevdiler.” ifadesi, aynı anlatım gücüne sahip değildir. Hatta “kalplerine buzağı sevgisi içirildi” ifadesi bile aynı ifade kuvvetine sahip değildir. Çünkü Âlemlerin Rabbi öyle çarpıcı bir ifade kullanıyor ki, neredeyse “kalplerine buzağının ta kendisi içirildi” demek istiyor. Bir heyecan sanatı olan mecaz-ı mürsel sanatını kullanarak manayı son derece kuvvetli bir hale sokuyor. Ama mütercim bu ifadeyi tercüme ederken ona “kalplerine buzağı sevgisi dolmuştu” dediği an, en azından asılda mecaz-ı mürsel olan bir ifade, tercüme metinde çok basit ve yalın bir ifade biçimine dönüşüyor. Bu durumda da tercüme metinlerde, Kur'an'da manayı kuvvetli kılmak için kullanılan söz sanatlarını göremez oluyoruz. İşin erbabı olan her kimse de bilir ki, mecaz-ı mürsellerin taşıdığı anlatım gücü ile yalın ifadelerin taşıdığı ifade kuvveti denk değildir.

Demek ki mütercim, deyimleri çevirirken de ciddi zorluklarla karşı karşıya kalıyor.

Ve yine tercüme metinlerde ses, anlam, ritim, heyecan ve duygu yitimi gibi hadiselerle karşı karşıya geliyoruz... Asıl metinde çok hoş bir ifade biçimi, kelime kelime tercüme edildiğinde çok tuhaf ve çirkin bir söyleyiş biçimine dönüşebiliyor. Meselâ: “tebbet yeda ebi lehebin ve tebbe” ayetini kelime kelime ve söz dizimine göre tercüme ettiğimiz zaman karşımıza “Kurusun iki eli Ebu Leheb’in ve kurudu.” şeklinde Türkçe için devrik olan bir cümle yapısı çıkıyor. Bu bizim için biraz tuhaf karşılanabiliyor. İşte mütercim bu tuhafliklarla da mücadele etmektedir. Asıl metni aynen söz dizimine göre aktarsa ortaya çirkin bir ifade çıkıyor. Onu kendi dilinde süslü ve beliğ bir duruma getirse anlam yitip gidebiliyor. Çünkü kelimelerin söz dizimindeki yerleri de asıl dilde gayet mühim mana ve vurgu hadiselerine hizmet etmiş olabiliyor.

Hele hele Kur'an'ın o eşsiz ses örüntüsünü, o şiir üstü şiirsel üslubunu, lafız ile mana ahengini karşı dile aktarmak tamamen imkânsız hale geliyor. Meselâ Nas Sûresi'ni okurken s seslerini taşıyan kelimelerin oluşturduğu o eşsiz aliterasyonu, o eşsiz fısıltıyı tercümelerde duyup hissetmeniz imkânsızdır. *“Kul euzu bi rabb'in nasss, meliki'nnassss, ilahi'nnasss min şerri'l vesvasi'l hannasss, ellezi yuvesvisu fi suduri'nnass mine'l cinneti ve'nnasss.”* derkenki s sesleri tam bir fısıltı havası verir. İşte görüyoruz ki hem sûrenin teması fısıltıyla alâkalıdır ve hem de bu manaları anlatırken seçilmiş kelimeler fısıltı hissesiyle doludur....

İşte yukarıda sergilediğimiz birkaç mütalaa ışığında, artık sizler de kolayca anlarsınız ki Kur'an hakkıyla tercüme edilemez. Her tercüme ona bir yaklaşımdır sadece... Her tercümede, hatta deha kabul ettiğimiz kimselerin tercüme ve tefsirlerinde bile her şeyden evvel çok yönlü anlam yitimleri, ses, ahenk, ritm, ifade kuvvetlerine dair kayıplar mevcuttur.

Hulâsa: İnsanları farklı renk ve ırklar biçiminde yaratan Yüce Allah, onların lisanlarını da farklı kılmıştır. Onlar arasına lisan farklılıklarından oluşmuş bir de duvar örmüştür... Bu lisan farklılığından doğan mânia, Allah ile kulları arasında da oluşmuştur. Kur'an'ın Arapça ile indirilmesi ve Arap olmayan kavimlere de bu lisan ile hitap etmesi, gerçekten de Kur'an mütercimine öteki mütercimlerden çok daha manalı ve çok daha zor bir misyon yüklemiştir. Dolayısıyla o, Allah ile kulları arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıta olmuştur. Ancak o, bu vazifeyi hakkıyla yapabilmiş midir? Bu sorunun cevabı ise tefsirlerin, meal ve tercümelerin dünyasında gizlidir. Ancak biz bu sorunun cevabını şu cümlelerle vermeye çalışacağız.

İşin erbabı her kimse anlar ki, her tercüme yarı saydam bir camdan süzölmüş bir ışık

huzmesinden ibarettir. Her mütercim, asıl kaynaktaki ışıktan bize yalnızca biraz bulanık, kırık, belli belirsiz ışıklar getirebilmiştir. Ve hiçbir mütercim Allah ile kulu arasında lisan farklılığından örülmüş bu katı, bu camit duvarı tam saydam hale getirmeyi maalesef başaramamıştır. Onların hemen hepsi ya bir mercek olmuş veya bir buzluca... Yani asıl metindeki mana, ses, musiki, ritim ve ahenk ışıkları asıl kaynaktan çıkıp farklı mütercimlerin farklı kırılma indislerine sahip zihin ve hayâl dünyalarından süzülerek geçerken, farklı kırılmalar meydana getirmiştir. Bu yüzden tercümelerde en fazla ses, musiki ve estetik, daha sonra da anlam kaybı gözlenir olmuştur. İşte bu sebeplerden kaynaklanan anlam kaybını gidermek içindir ki, kelimesi kelimesine tercüme ilkelerindense, tefsiri tercüme ilkeleri daha çok benimsenir olmuştur. Ne var ki bu tercüme çeşitleri bile, Kur'an'ın ancak yakın sahillerinde dolaşabilen yelkenliler olabilmiş; bize uçsuz bucaksız bir ummandan sadece kapları nispetince su getirebilmişlerdir.

Tercüme hakikaten en belliğ bir şekilde bize Cemil Meriç anlatmış. Onun tercüme hakkındaki bu mütalaalarını, Kur'an tercüme hakkında da söyleyebiliriz. Ona göre her tercüme, "Babil kulesinde yolumuzu aydınlatan hırsız feneri"dir. "Sönük, titrek bir ışık..."tır. "Dilden dile aktarılan, ruhtan çok lafız, vuzuhsuz bir aşığ yukarı..."dır.

Artık tercüme ve mütercimin kudreti bu kadar olduktan sonra, diyebiliriz ki: Kur'an hakkında her tefsir bir yaklaşımdır ve Kur'an hâlâ bakirdir. Üzerinden asırlar geçse de... Onun manaları ihata edilemez. Ondaki eşsiz musiki, ses örgüsü karşı dile asla aktarılamaz. Kur'an'dan eşsiz manalar ve faydalar sunmuş olmalarına rağmen, her tefsir ve mealin noksan kalmış tarafları hâlâ vardır. Kur'an uçsuz bucaksız bir kâinattır. Onu herkes kendi kararınca keşfedebilmiştir. Kendi akli ve imkânı nispetinde anlayabilmiştir.

Kısaca mütercimin Kur'an-ı Kerim karşısındaki durumu, Newton'un okyanus karşısındaki durumu gibidir. Newton bir gün bir deniz sahilindeyken eline birkaç çakıl taşı almış ve demiş ki, "*Bilinmezlikler şu uçsuz bucaksız denizler kadar sonsuz, keşfettiklerimiz elimdeki çakıl taşları kadar... Şu derya keşfedilmeyi bekliyor, oysa ömrüm bitmek üzere!*"

İşte gelmiş geçmiş filozoflar, kaşifler şu uçsuz bucaksız kâinatı ne kadar keşfetmişse, bütün müfessirler de Kur'an'ı o kadar keşfedebilmiştir.[1] Kısaca, Allah'ın kelâmı ve kelimeleri olan Kur'an'ın ne kadar tefsir edilebileceği sorusuna cevap olarak, Yüce Mevla'nın Kehf Sûresi 109. Ayetinin mealini sunmakla yetinelim.

"De ki, Rabbimin kelimelerini yazmak için şu malum deniz, sırf mürekkep olsa; hatta bir o kadarını da biz, ilâve yardım olarak getirsek, Rabb'in kelimeleri tükenmeden elbette bu

deniz tükenirdi.”

Modern Dönem Kur'an Telakkileri

İki kesit

1- Hz. Osman'ın (R.A) şehadetiyle baş gösteren toplumsal kargaşa ve ayrışma süreci, Hz. Ali (R.A) döneminde ve sonrasında itikadî fırkalaşma hareketine dönüştü. Hz. Ali, Abdullah b. Abbâs, Ebû Mûsâ el-Eş'arî gibi Sahabilerin (Allah hepsinden razı olsun) Havaric, Kaderiye, Şia gibi bid'at fırkaları ile fikrî ve fiilî mücadeleleri[2], Tabiun'dan el-Hasanu'l-Basrî[3], Ömer b. Abdilazîz, İmam Ebû Hanîfe, daha sonraları el-Hâris b. Esed el-Muhâsibî, Abdullah b. Küllâb gibi isimlerin mezkûr fırkalara ilaveten Mu'tezile, Mürcie, Cebriye'ye karşı Ehl-i Sünnet itikadını ilmi ve fikri zeminde müdafaaları Kalam tarihi ile iştigal edenlerin malumudur.

Bu dönemlerden itibaren gelecek yüzyıllar içinde de gövdeyi kemiren, sadece Şia'sından Havaric'ine, Mu'tezile'sinden Mürcie'sine, Felasife'sinden Cebriye'sine bid'at fırkalar değildi; Yahudiler, Hristiyanlar, Sabiiler, Karamita, Dehriyyûn, Zenadika... gibi gayri İslami fırka ve gruplar da son derece hareketli ilmi ortam içinde kendilerine yer buluyor, ilmi/itikadi gündemin baş aktörleri arasında arz-ı endam ediyordu.

Burada bir noktanın altını önemle çizelim: Bilhassa bid'at fırkalarının her biri farklı bir "İslam anlayışı"ni temsil etmiştir. Her birinin ayrı bir Kur'an, Sünnet, Allah, Peygamber, insan tasavvuru/yorumu vardır. Ne var ki, Şia'yı parantez içine alarak konuşursak, bu tasavvur ve yorumlar ana gövde üzerinde hiçbir zaman kalıcı bir etki yapmamıştır. 218–232/833–846 arasında 15 yıl süreyle Abbasi Devleti'nin resmî mezhebi olan Mu'tezile'nin toplumsal tabana yayılması amacıyla ulemaya uygulanan sistematik işkence ve sindirme politikası bile arzu edilen neticeyi vermemiştir.[4]

Tarih içinde ya tamamen ortadan kalkmış ya da Şia gibi başka fırkaların bünyesine intikal etmek suretiyle, kısmen dönüşüme uğrayarak varlığını devam ettirmiş bulunan bu fırkalar, İslam Ümmeti'nin tarih içinde ortaya koyduğu ve şekillendirdiği kültür ve medeniyet varlığına, kayda değer herhangi bir etki yapabilmiş değildir.

2- 7/13. Yüzyıl, İslam dünyası için oldukça karanlık bir zaman dilimidir. Bir yandan Uzakdoğu'dan bir çığ gibi kopup gelen -sadece İslam dünyasını değil, Çin'i ve Avrupa'yı da derinden sarsan- Moğollar'ın taş üstünde taş bırakmayan barbarca akınları[5], diğer yandan yaklaşık bir yüzyıl öncesinden beri sürmekte olan Haçlı seferlerinin sebebiyet verdiği kargaşa ve istikrarsızlık... Aşağı yukarı 1 asır süren bu dönem, özellikle Moğol istilası dolayısıyla "Dünya yaratılalı beri, insanlığın bir benzerini daha görmediği bir ibtila dönemi" olarak tasvir edilmiştir.[6]

Moğollar'ın İslam coğrafyasında, bilhassa Payitaht Bağdat'ta sergilediği, hakkında mersiyeler yazılan, ağıtlar yakılan, tarihçilerin dile getirmekte, yazıya dökmekte zorlandığı bir vahşet olmuştur.[7] Buhara'nın, Semerkant'ın, Erzurum'un, Azerbaycan'ın, Horasan ve tümüyle Maverünnehir'in Moğol istilalarında yaşadığı akıbet de Bağdat'inkinden farklı değildi...

İslam dünyasının bir "halife"si vardı evet, ancak onun varlığı sadece görüntüden ibaret idi. Selçuklular'dan Harzemşahlara, Memlüklüler'den Eyyubiler'e kadar birçok Sultanlığın mevcudiyeti, dönemin parçalı yapısını yeterince izah ediyordu.

İslam coğrafyası tarih boyunca bu boyutta ilk defa maruz kaldığı çok yönlü haricî tasallut konusunda -bütün dezavantajlara rağmen- "direnmek" ve "def etmek"ten başka bir seçenek düşünmemiş, hatta Moğol istilasının âlimleri ve kitapları yok etmek suretiyle bünyede yol açtığı sarsıntı ve zafiyete rağmen, beşinciden sonuncuya kadar üst üste dört haçlı seferini püskürtmesini bilmişti. Bu asrın sonunda ne Moğol istilasının ne Haçlı seferlerinin, hatta ne de bu puslu havayı seven Hristiyan dünyanın/Papalığın, bölgeye -bilhassa Türkistan bölgesine- gönderdiği misyonerlerin[8] etkisi kalacaktı. Haçlılar'ın, modern zamanlara kadar bir daha dönmemek üzere terk ettiği bu coğrafyada, Moğol istilası da aradan yarım asra yakın bir zaman geçtikten sonra bünye tarafından absorbe edilecekti.

Tarihin garip bir tecellisi olarak Cengiz Han'ın torunlarından Moğol İlhanlı hükümdarı Hülagü'nün Bağdat'ı yakıp yıktığı sırada (1258), yine Cengiz Han'ın torunlarından bir isim, Moğol Altın Ordu devletinin tahtında oturan Berke Han (1255–1266) İslam'ı seçecek, hatta bilahare yeğeni Hülagü ile aralarında savaş dahi çıkacaktı.[9] Bağdat'ı yakıp yıkan Hülagü'den yaklaşık yarım asır sonra da Moğol İlhanlı Devleti'nin başına geçen Gazan Han (1295–1304), İslam'ı seçerek "Muhammed" adını alacaktır.[10] Bilahare Moğol Çağatay ulusunun İslam'ı seçerek Alaeddin adını alan hükümdarı Tarmaşirin (1326–1344)'in[11] hâkimiyet döneminden itibaren Moğollar, bu coğrafyada, hatta Hint alt kitasına uzanacak şekilde varlıklarını muhtelif devletler halinde fakat Müslüman olarak uzun yüzyıllar sürdürecektir...

Yazar Abdullah AKGÜL
14 Mart 2019

Yaşanan onca sarsıntıya, vahşet ve yıkıma rağmen bu dönem, İslam Ümmeti'nin müstakim yürüyüşünde ve güzergâhında herhangi bir sapmaya, kırılmaya, kıvrılmaya yol açmamıştır.

Yukarıda kısaca resmetmeye çalıştığım iki kesite, Osmanlı'nın gerileme döneminin başlarından itibaren, ilim-irfan sahiplerinin Padişaha sunduğu muhtelif "ıslahat risaleleri"ni de eklemek uygun olacaktır. Gerilemenin sebeplerini teşhis etmek ve çareler önermek maksadıyla kaleme alınan bu risalelerin hemen hepsinin ortak yanı, "işî mecrainâ döndürme" temasını işlemeleridir. İdari ve toplumsal hayatta meydana gelen aksaklıklar tespit ve hal çareleri teklif edilirken yönetim zaaflarına, ahlâki inhitata ve dini hassasiyetin kaybolmasına dikkat çekilmesi bunun en somut ifadesidir...[12]

Modern dönemin geçmişten farkı

Moğol ve Haçlı saldırılarının "fiilî/dışarıdan", bid'î ve gayri İslami mezhep ve inanç sistemlerinin de "fikrî/içeriden" yaptığı tahribat, İslam Ümmeti'ni bir "kimlik sorgulaması"na sürüklememişken, modern zamanlarda yaşadığımız, yaşamakta olduğumuz yabancılaşmayı ve krizi nasıl izah etmeliyiz?

Şu sorunun cevabını aramakla başlayabiliriz: İslam dünyasının "din telakkisi" bağlamında modernite ile ya da Oryantalist faaliyetlerle tanışmasının, sömürgeci Batı'nın Doğu'yu işgal ve istilası ile aynı zaman dilimine denk düşmesi tesadüf müdür?

Bu soruya verilecek cevap, problemin doğru teşhisi bakımından son derece önemlidir. Öyleyse bu noktada bir parça detaya girmemiz gerekiyor:

Fırkalaşma hareketlerinin ve yabancı dini oluşumların İslam toplumunun bünyesinde herhangi bir dönüşüme ve istikamet sapmasına yol açmamış olması, şu başlıklar altında izah edilebilir:

1. Asr-ı Saadet'in üzerinden henüz çok fazla zaman geçmemiş, dolayısıyla dini şuurun her seviyedeki toplumsal katmanda son derece canlı olması.

2. İslami ilimlerin her dalının mutlak ictihad seviyesinde, "sistem kurucu" yetkinlikte ilim adamları kadrosu tarafından şekillendirildiği bir dönem olması.

3. Dini, toplumsal ve askeri anlamda "güvenlik"le ilgili herhangi bir problemin söz konusu olmaması.

Moğol istilalarının ve Haçlı seferlerinin İslam toplumunun din telakkisi hakkında herhangi bir değişikliğe yol açmamış olmasına gelince;

1. Her ne kadar "taklit dönemi" diye ifade edilen geniş zaman diliminin bir kesitinden bahsediyorsak da, bütün olumsuzlukları "taklit" olgusunun omuzlarına yükleyen anlayışın isabetsizliği, burada kendisini net olarak göstermektedir.

2. Dini hayatta hâlâ yetkin ulemanın belirleyiciliği söz konusudur.

3. Siyasi anlamda olmasa bile bilinç düzeyinde "süreklilik" mevcuttur. Mesela, Selef temel referans noktalarından biridir. Kur'an ve Sünnet'in anlaşılması noktasında ortaya çıkabilecek izafilikler, Selef'in tutumu nirengi noktası kabul edilerek mümkün en asgari noktaya indirilir.

4. Savaş stratejisi, cesaret... vd. unsurların da rolü bulunmakla birlikte, savaş meydanındaki güç dengesi büyük ölçüde "asker sayısı" ile sağlanır ya da bozulur. Bu sağlandığı zaman her türlü dış tehdide karşı koymak mümkündür; ya da hiçbir dış tehdit "kalıcı" olmaz.

5. Özellikle Moğol istilaları bağlamında dikkatte tutulması gereken bir unsur da Moğollar'ın bir süre sonra İslam'ı seçerek gönüllü bir şekilde "asimile" olmalarıdır.

Şu hâlde tarih boyunca İslam Ümmeti'nin istikametinde yaşanan tek ve en büyük kırılmanın modern dönemde yaşanmış olmasının, bu dönemin yukarıdaki iki kesitten farklı bir hususiyete sahip olmasıyla doğrudan ilişkili bulunduğunu tespit etmek durumundayız. Bu hususiyet, yukarıda da işaret ettiğim gibi Müslümanların hem topraklarının hem de bilinçlerinin aynı anda

işgal edildiği vakıasından yola çıkılarak izah edilmelidir. İslam Modernizmi'nin ilk defa, Batılılar'ın fiilî işgaline maruz kalmış olan Hindistan (Seyyid Ahmed Han, Çerağ Ali, Şiblî Numanî, Muhammed İkbâl...), Mısır (Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Ahmed Mustafa el-Merâğî, Ahmed Emîn...) gibi coğrafyalarda filizlenmiş olması elbette tesadüf değildir.

Endonezya'dan Fas'a kadar bütün bir İslam coğrafyasının maruz kaldığı işgal ve istila, yeryüzünde eşi benzeri görülmemiş bir "sömürgeleştirme" olgusunu da beraberinde getirmiştir. Dünyanın kuzeyi güneyini ve batısı doğusunu, tarihte daha önce rastlanmamış bir tarz ve ölçekte sömürmüş, dilini, kültürel ve medenî varlığını, yeraltı ve yer üstü kaynaklarını... Hâsılı "her şeyini" elinden almıştır.

Buna Oryantalizm'in "mankurtlaştırma" faaliyetini de eklediğimizde, "Batı'ya her şeyiyle teslim olmuş bir Doğu" manzarası ile karşılaşmamızın izahı kendiliğinden tebellür etmiş olacaktır. Artık ortada fiilî bir durum vardır: Galipler ve mağluplar!

Mağlubiyet psikolojisi ve Din sorgulaması

Geçmişte ulemanın, muhtelif zaman, biçim ve seviyelerde yaşanan travmaları teşhis ve tedavide benimsediği anlayış şuydu: Dini/toplumsal hayatta yozlaşmaya yol açan her oluşum; düşüncede, zihniyette, inanç ve icraatta bir "bid'at"ın revaç bulmasındandır. Hz. Peygamber (SAV)'den ve Selef'ten tevarüs edilenlerle çelişen her anlayış "bid'at"tır ve Din'den bir unsur devre dışı bırakarak onun yerini almıştır.[13] Eş-Şâtıbî'nin el-İ'tisâm'ından et-Turtûşî'nin Kitâbu'l-Havâdis ve'l-Bida'ına, Ebû Şâme'nin el-Bâ'is'inden es-Süyûtî'nin el-Emr bi'l-İttibâ'ına kadar pek çok monografi, bu teşhis ve tedavi anlayışıyla kaleme alınmıştır. Hatta İmam el-Gazzâlî'nin İhyâ'sından, Birgivî Muhammed Efendi'nin Tarikat-ı Muhammediyye'sine kadar "genel maksatlı" görünen pek çok çalışmaya vücut veren esas âmil de yine bireysel ve toplumsal istikameti temin ve muhafaza gayretidir.

Modern dönemde yaşanan bozgunun sebepleri de elbette sorgulanmalıydı; sorgulandı da. Ancak mağlubiyet psikolojisi ile yapılan bu sorgulamayı benzerlerinden ayıran önemli noktalar vardı. Bunların başında Ümmet'in, "kendisini" değil de "dinini" sorgulamaya heveslendirilmesi gelir.[14] Zira şartlar ne ilk dönem fırkalaşma hareketlerinin zuhur ettiği, ne de Moğol ve Haçlı saldırılarının yaşandığı şartlarla benzeşmektedir. Hem içimizden (beynimizden) hem de dışımızdan kuşatıldığımız bu "yeni durum"da bulduğumuz (ya da bize telkin edilen?!), İslam'ın kendisinde veya Ümmet'in din telakkisinde mevcut olduğu düşünülen "arıza" idi!

Ernest Renan tarafından 19. yüzyılın son çeyreğinde dile getirilen ve aslında bütün Batı'ya hâkim olan "İslam'ın mani-i terakki" olduğu düşüncesinin, "mağluplar" cenahından gördüğü mukabele şu oldu: İslam mani-i terakki değildir; bir suç varsa miskin, tembel, "mütevekkil" ve İslam'ı yanlış anlayan Müslümanlarıdır![15] Bu savunma tarzının arka planında yatan "terakkiyi mutlaklaştırma" anlayışını görmek için belki de 21. yüzyıla kadar beklemek, terakkiyi mümkün kılan teknoloji devriminin insanlığa ve dünyaya nelere mal olduğunu bizzat müşahede etmek gerekecekti.[16] Elbette mesele sadece "terakkinin mutlaklaştırılması" ile kalmayacaktı. Zira terakkinin arka planında, ona hayat veren bir "zihniyet" vardı, yani terakki "sebep" değil, "sonuç"tu; dolayısıyla mesele, "sebeb"e irca edilmeliydi.

Muhammed Zâhid el-Kevserî merhum, o ünlü makalesinin "darb-ı mesel" haline gelen başlığında, İslam dünyasında yaşanan işbu "din sorgulaması" macerasının serencamını nefis özetlemiştir: "el-Lâmezhebiyye Kantaratu'l-Lâdiniyye" yani "Mezhepsizlik Dinsizliğin Köprüsüdür." Nitekim modern dönem "din sorgulaması" işe öncelikle mezhepleri sanık sandalyesine oturtmakla başladı; mezhepleri birleştirme fikri ortaya atıldı, taklid lanetlendi, yeni ictihad çağrıları yapılmaya başladı.

Bunun için elbette "yeni ictihad usulleri" gerekiyordu. Zira yerleşik Usul sisteminin İslam dünyasını götürüleceği farklı bir yer olsaydı, zaten bu mağlubiyet söz konusu olmayacaktı. Geçmişte yüzyıllar içinde, yaşanan hayatın ve birbirini besleyen çalışmaların bir muhassalası olarak vücut bulmuş Usul çalışmaları bir kenara itildi ve "masa başı" mesailerıyla "yeni" Usuller teşkil ve teklif edildi. Ziya Gökalp tarafından ortaya atılan ve Halim Sabit tarafından hararetle savunulan "İctimaî Usul-i Fıkıh"[17] ve Hüseyin Naci tarafından tasarlanan Laik Usul-i Fıkıh[18] kurguları bu arayışların tipik örneklerini teşkil eder. Bütün bu çalışmaların arka planında "modernitenin mutlak doğruları" vardır ve bütün maharet, Din'den bu arka planı beslemeye uygun olduğuna inanılan unsurların devşirilip kullanılmasında somutlaşmaktadır.

Bu süreç içinde fark edildi ki, Kur'an ve Sünnet ekseninde oluşmuş bir epistemoloji ve nasları bağlayıcı kabul eden bir ictihad faaliyeti, artık zihinsel kodlarımızın biricik tayin edicisi haline gelmiş olan "modern hayat"ın bize dayattığı "değişim"i gerçekleştirmenin imkânından mahrumdur; hatta onu engellemektedir. Bu noktadan itibaren Sünnet'in tespit ve naklindeki insan unsuru ön plana çıkarılarak bu alanın "tekinsizliği" fikri işlendi; kâh rivayetlerin bize intikal sürecinde soru işaretleri bulunduğu söylendi, kâh Sünnet'in tarihselliği dillendirildi. Sünnet'in Din'deki temel fonksiyonunu fark eden Oryantalistler'in bu noktaya salvo atışı yapan çalışmaları da İslam Modernistleri'ne hayatî lojistik destekler sağladı.

Ve sıra kaçınılmaz olarak Kur'an'a geldi. "Kaçınılmaz olarak", çünkü "Din sorgulaması", önünde veya sonunda Kutsal Kitap sorgulaması demektir. Nitekim Batı'yı şimdi galip pozisyona getiren Aydınlanma'da yapılan da bu değil miydi?

Oryantalizm Modernizm İlişkisi

Söz buraya gelmişken İslam dünyasını yanlış bir sorgulamaya iten Oryantalizm ile bu sorgulamayı yapan Modernizm (İslam Modernizmi) arasındaki ilişkiyi işaretleyen bir-iki iktibas yapmak faydadan hali olmayacak:

1953 yılında İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin davetlisi olarak geldiği İstanbul'da bir seri konferans vererek, Batı'daki İslamiyat çalışmalarını anlatan ünlü İngiliz şarkiyatçısı Alfred Guillaume şöyle diyordu: "Hristiyanlığın ve menşelerinin tetkiki, İlahî vahiy, ilham, rivayetlerin sıhhati ve Kitab-ı Mukaddes'in otoritesi gibi mevzulara karşı aldığımız vaziyet üzerinde muazzam bir tesir yaptığı için, garplı âlimlerin ekseriyeti tarafından varılan neticeleri kısaca zikretmeyi münasip görmekteyim. Zira anlaşılacağı üzere, kendi dinlerinin menşelerini incelemekte kullandıkları tenkit şekli, diğer dinlerin tenkitlerine de tatbik edilebilecektir. Orta çağlarda Kitab-ı Mukaddes'e karşı aldıkları vaziyette, Hristiyanlarla Müslümanlar arasında büyük bir fark yoktu. Her iki taraf da sahip oldukları mukaddes kitaplardaki her kelimenin, Allah tarafından peygamberlere vahiy ile imla ve telkin edildiğine inanıyorlardı ve bu sebeple onları tenkit etmek küfürdü. İtiraz edilmeden kabul edilmeliydiler. Mamafih tefsirleri iki din mensuplarının dinî reislerinin ellerinde bulunuyordu. Hristiyanlarla Müslümanların mühim bir ekseriyetinin görüşü hâlâ budur, fakat garplı din âlimlerinin görüşü bu değildir. Bu âlimlerin mukaddes kitaplara karşı aldıkları vaziyeti kısa olarak şu şekilde hülasa edebiliriz: 1) İlham edilenler kitaplar değil, insanlardır. 2) İnsanlar hataya maruzdurlar, bu sebeple yazıların, mukaddes kitapları tertip edenlerin bilgi eksikliğinden doğan hataları ihtiva etmeleri tabiidir. 3) Peygamberlerin yazdıkları kendi zamanlarını aksettirir. 4) Allah, peygamberlere kelimelerle değil, fakat onların beşerî zihinlerine bin vahiy ile hitap etmiştir ve insan zihni bu tebliği, fert olarak peygamberin ifade şekline göre tertip etmeye zorlanmıştır. 5) Dinde, benimsenmesi için insanın çapına göre derecelerle nakledilmiş bulunan bir tekâmül vardır. 6) Dinde, umde ve telkinlerin bazıları geçici bir manaya sahiptirler. Hâlbuki varlıktan ve Allah'ın mükemmel tabiatından bahseden diğerleri adalet, merhamet, aşk ve iyilik hakkındaki ahlâki emirler kadar ebedidirler..."[19]

1985 yılında İzmir'de yapılan Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu'na katılan bir diğer ünlü Oryentalist Montgomery Watt'ın telkinleri de farklı değildir: "Hristiyan ilim adamlarının büyük çoğunluğu şimdi artık (kutsal metinlere uygulanan, E.S.) tarihî ve edebî tenkidin imanı zayıflatmadığı; bilakis onun birçok yönlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına sevk ettiği görüşünü kabul etmektedirler. Bunların burada zikredilmesinin sebebi, son bir-iki yüzyılda

Yazar Abdullah AKGÜL
14 Mart 2019

Hristiyan ilim âleminde neler olup bittiği hakkında, Müslüman ilim adamlarının bilgi sahibi olmalarının önemli olmasıdır. İlk bakışta dini inanca düşman gibi görünen ilmi metotlar, sonunda dini hakikatlerin daha bir derinliğine ve gelişmiş bir şekilde değerlendirilerek anlaşılmasına sevk eder olmuştur..."[20]

Kur'an ayetlerinin Hz. Peygamber (SAV)'in tarihsel kişiliği ile şu veya bu şekilde ilişkilendirilmesi tam da Oryantalistler'in ısrarla telkin ettiği şeydir. Zira eğer bu nokta Müslümanlara kabul ettirilebilirse, Kur'an ile İncil'ler eşit konuma getirilmiş olacak, dolayısıyla Kur'an'ın da "herhangi bir metin" gibi tenkit edilebilmesi mümkün hale gelecektir. Bu ise Kur'an'ı, başka herhangi bir sistemde rahatlıkla tesadüf edilebilecek "ilkeler"e indirgeyecektir: Ahlâkîlik (Hristiyanlık, Budizm vd.), aklîlik (Modernite), adalet (kim dışlar?) gibi genel ilkeleri ihtiva etmek dışında bugün için insanlığa hiçbir şey söylemeyen bir kitabın "evrenselliği"ni tekrar edip durmanın, bir anlam içerip içermediği sorusu bu noktada son derece anlamlı olacaktır.

Burada örnek olarak zikredilen konuşmalardan çok daha eskilere giden Oryantalist telkinlerin, beklenen yankıyı bulması uzun sürmemiş ve İslam dünyasında bu fikirleri, hatta yer yer daha ileri üslup ve tarzlarda dillendiren "yerli Oryantalistler" zuhur etmiştir.

Kur'an'ın Beşeriliği/Tarihselliği

Bir metnin tarihsel tenkit faaliyetinin konusu yapılması, o metnin belli tarihsel şartlarda vücut bulduğu ön kabulüne dayanır. Hristiyan ilim adamlarının tarihsel tenkit metodunu İncil metinlerine uygulamasında, bu açıdan yadırganacak herhangi bir nokta yoktur. Hristiyan zihninde, "kelimesi kelimesine vahyedilmiş metin" tasavvuruna yer olmadığından, tarihsel tenkit metodunun İncil'e uygulanması demek, onu kaleme alanın (Matta, Markos, Luka veya Yuhanna) tarihsel kişiliği ile metin arasındaki ilişkinin analizi demektir. İncil yazarı metni kaleme alırken hangi sosyokültürel ve çevresel faktörlerden, hangi inanç unsurlarından ve siyasi, ekonomik... vb. şartlardan etkilenmiştir? "Sinoptik" denen Matta, Markos ve Luka İncilleri arasında ilgi çekici benzerlikler mevcutken, Yuhanna İncili'nin onlardan her şeyiyle (dili, üslubu, kavramsal örgüsü, sistematığı... ile) farklı oluşunu izah etmenin başka bir yolu olabilir mi?..

Bu düşünce bir Hristiyan için ne kadar normal ise, bir Müslüman için de o kadar anormaldir. Zira Kur'an, kendisinden önceki kitapların tahrif edildiği gerçeğini vurgular[21] ve kendisinin beşer sözü olmadığını altını çizer.[22] Hal böyleyken Kur'an'a inandığını söyleyen bir ilim adamının, Kur'an'ın **"hem tamamıyla Allah kelâmı hem de olağan anlamda tamamıyla Hz. Muhammed'in kelâmı"** olduğunu[23] ve **"Allah'ın tarih içinde cereyan eden**

durumlara, Peygamber'in zihni vasıtasıyla verdiği cevap"

olduğunu söylemesi[24] itiraf etmeliyiz ki, gölün maya tuttuğunun ifadesidir.

Kur'an'ın tamamıyla Allah kelâmı olduğunu[25] yahut "Kur'an"ın İlahi, "Mushaf"ın ise beşerî olduğunu söyleyenler,[26] hatta sadece Kur'an'ın değil, "Allah tasavvurunun" dahi tarihsel olduğunu dillendirecek kadar ileri gidenler[27] gibi bu vadide birbirinden önemli farklılıklarla ayrılan bir dizi yaklaşımın yolu, "tarihsellik" ortak zemininde kesişmektedir.

Sonuç yerine

İtikadi alanda son derece "radikal" bir dönüşüm sağlamış ve günlük hayatın detaylarında bile[28] putlara müracaat edecek kadar şirke bulanmış bir toplumu, çok kısa bir süre içinde Tevhid'e çekmiş olan Kur'an'ın, hem de kendisine tam anlamıyla "teslim olmuş" bir nesil oluşturmuşken, hukuki düzenlemeleri ilânihaye devam edecek biçimde yerleştirmemiş olmasını nasıl açıklayabiliriz? Açalım: Eğer faiz yasağı tarihsel ise, insanlığın bir gün; faizsiz işlemesi mümkün olmayan bir ekonomi modelini uygulamaya başlayacağını bilen Yüce Allah faizi niçin "bir süreliğine" haram kılmıştır? O dönemin toplumsal/ekonomik yapısında zararlı olduğu halde, "faiz bugün bu özelliğini yitirmiştir" mi diyeceğiz, yoksa Fazlur Rahman'ın "O toplum ancak o kadar ileri götürülebilirdi, fazla değil" tarzındaki "miş gibi yapan" açıklamasına mı başvuracağız? Eğer mutlak ilmi ve mutlak kudretiyle geçmiş ve geleceği kuşatmış bir "Allah"a samimi bir şekilde inanıyorsak bu sorunun cevabını dürüstçe vermek durumundayız.

Kur'an'ın tarihselliğinin kabul edilmesinin, mucizenin reddinden ahkâmın ilgasına kadar bir dizi temelli arızayı doğurması kaçınılmazdır. Aynı yaklaşım, olguyu nassa takdim eden (bir anlamda nassı olgunun belirlediğini söyleyen) Nasr Hâmid Ebû Zeyd'de de, metni okuyucunun elinde kadavra mesabesine indirgeyen Muhammed Âbid el-Câbirî'de de[29] görülmektedir. Hatta Hasan Hanefi örneğinde gördüğümüz gibi[30] Allah tasavvuruna kadar "sündürülmüş" bir antropolojik okuma, ancak tarihselliği bütün bir sistemin temelini yerleştirmekle mümkün olabilecektir.

Modernistler'in, Kur'an'ı, onun ilk ve en yetkili mübeyyini olan Sünnet'ten bile arındırmayı telkin eden yaklaşımı, gelinen noktada "gayri İslami" bir Kur'an anlayışını intaç etmiştir. Kur'an'ın Sünnet'ten, nüzul sürecinin canlı şahitleri olan Sahabe'nin değerlendirmelerinden ve 1400 yıllık birikimden yalıtılması gerektiğini söylemek, aslında devre dışı bırakılmaya çalışılan unsurların yerine modern değer yargılarının Kur'an'ı kuşatmasını istemektir. Öyleyse tartışma, Kur'an'ın bizden ne istediğini anlamaya çalışırken sözünü ettiğimiz unsurların mı, yoksa modern değer

yargılarının mı bize rehberlik etmesi gerektiği üzerinde cereyan etmelidir.

Yukarıda bir nebze işaret edilmiş olan "fırkalaşma" vakıası, yaşadığımız durumun, tarihin tekerrürünü istemekten farksız olduğunu düşündürmektedir. Kur'an'ı, Sünnet'ten ve Sahabe'nin otoritesinden bağımsız bir okumaya tabi tutmak, yapılan işin Kur'an tarafından tensip edilip edilmediği üzerinde düşünmenin önemi bir yana, tümü de görüşlerini Kur'an'a dayandıran itikadi fırkaların çağdaş versiyonlarına davetiye çıkarmaktan başka bir anlam ifade etmeyecektir.

Modern dönemde İslam ülkelerinin hemen tamamında modernleşme projeleri uygulamadadır ve süreç iki asırdan daha fazla bir zamandan beri işlemektedir. Geline noktada İslam adına kayda değer bir kazanım olmuş mudur? Müslümanların, kendi değerleri üzerine inşa ettiği bir dünyadan, bir kültür ve medeniyet hamlesinden bahsedebiliyor muyuz? İslam'ın evrensel diriltici soluğunu dünyaya taşımak adına neler yapabildik?

Bu ve benzeri soruların cevabı, modernleşme maceramızın Kur'an anlayışına taalluk eden yanı itibariyle dünyaya yansımaları ortaya koyacaktır. Bir de konunun "içe dönük" yanı var. Bu zaman zarfında ilmimiz, irfanımız, dindarlığımız, takvamız arttı mı, azaldı mı? Her harfine sevap aldığımızı inanarak Kur'an okurken; en azından kalp rikkati, ruh inceliği yaşadık. Kur'an'ı tarihsel ilan edeli beri onu da kaybettik.

Belki başlangıcı yine oradan yapabiliriz; ne dersiniz?

Kur'an'ı Yanlış Anlamanın İdeolojik Sebepleri

İnsanlar farklı anlama kabiliyetlerine sahiptirler. Kimi riya meseleleri, kimi içtimai hususları, kimi de iktisadi konuları kolaylıkla idrak edebilir. Herkes farklı bir alanda mütebahhirdir. Gazali gibi ilgilendiği bütün ilimleri "eba'd-ı selase"si ile kavrayan âlimler ilim tarihinin şaz kahramanlarıdır.

Ademoğlu; "anlamaktan aciz olduğunu" anlayınca, büyük oluşlara kapı aralar. Kalbin daralıp, zihnin durduğu anlarda; bazen bir yerine, bin "oluş" zuhur eder. Gecenin zifiri karanlığında ayağının üzerine göremeyenler, çakan bir şimşekle kilometrelerce öteye uzanır.

İrfana ulaşmak bir “mevhibe-i Rahmani”dir. Büyük ruhlu âlimlerin dahi bilemeyeceği meseleler vardır. Hakikat şu ki “her bilen üzerinde bir bilen” olmuştur. Bütün anlama faaliyetlerinin durduğu bir nokta var ki orası aklın “Sidre-i Münteha”sıdır. Onu tanımak anlamının imkân ve sınırlarını belirler.

Kur'an'ın vahy edilişinin yegâne gayesi anlaşılmasıdır. İslami ilimler tertip ve tanzim edilirken, muhatapların anlaması esas alınmıştır. Bu çerçevede İslam'ın erken asırlarından itibaren doğru anlamayı temin edecek usuller tespit ve telif edilmiştir. Fıkıh, Tefsir ve Hadis usulleri bu bağlamda vücut bulmuşlardır. Bunları tanımadan okuyup-yazanların, meselelerin mantûk ve mefhumunu doğru anlamaları, en az yanlış anlamaları kadar muhtemeldir.

Oryantalizmin gücü, tedrisatın zayıflaması, talebelerin usul bilgilerini kavramadan icazet almaları yanlış anlamayı tetiklemiştir. Öyle ki; yanlış anlama, doğru anlamının yerini alacak kadar şuyu' bulmuştur. Fıkıhtan Kelama, Tefsirden Siyere kadar telif edilen binlerce eser, yanlış anlamının mağduru olmuştur.

Yanlış anladığını kabul etmeyen ve bu yüzden hatayı yegâne doğru olarak addeden zümre, sorun çözmekten ziyade sorun üretmektedir. Ulemanın yerine ihdas edilen akademisyen-aydın kesim, iki asırdır etkin olmasına rağmen, çözüm bekleyen meselelerde bir ilerleme kaydedememiştir. Ne İslam coğrafyasının madden kalkınması gerçekleşti ne de ilim, fikir ve sanatta kalıcı eserler veren mucit-müellifler yetişti.

Dünya milletleri; yeniden var oluş projelerini hazırlarlarken, medeni birikimlerini temel alıp, yenilenmelerini onun üzerine kurdular. Yani geleneklerini doğru anlamayı, yenilenmenin hareket noktası kabul ettiler. Batı; Rönesans'ını gerçekleştirmeden önce, mevcut birikimini tahlil ve terkip edecek anlayış usulünü tespit etti. İslam'dan aldığı doğrularla kilisenin bakiyesini birleştirerek Dekart'ı, Kant'ı yetiştirdi. Batı'nın Rönesans'ı öz itibariyle yanlıştan kurtulma hareketi olduğundan, aydınlar medeni birikimlerini yeni usule göre okumada şartlı davranmadılar. Ciddi bir öz-posa ayırımına gittiler.

Kilisenin ürettiği yanlıştan kurtulurken akl-ı selimi kullanan Batı, İslam'ın hakikatini alırken aynı samimiyeti göstermedi. Ahd-i Cedit yerine Gazali'yi okuyan kilise talebeleri; İslam'dan istifadeyi, İslam'ın doğrularını kiliseye mal etmek ve kilisenin hâkimiyeti için kullanmak şeklinde anladı. Bunun için yenileşmeleri, nisbi bir arınmayla sınırlı kaldı.

İslam coğrafyasında zuhur eden yenileşme arayışları; Batı'nın İslam'dan aldığı ve kiliseye uyarladığı usulü, kilise formatında kabul edip İslam'a tatbik etti. Muharref Kilise kültürünü kısmi manada tashih eden esaslar, sahih İslami birikimi muharref bir yapıya dönüştürdü. Tıpkı; "Hasta bir adama verilen ilaçlar; kısmi manada iyileşmeye neden oluyor diye, aynı ilaçları sağlıklı adamlara da uygulayıp, onların sağlıklarını bozmak" gibi.

İslam coğrafyasının daimi krizler yaşamasına sebep olan bu yanlış anlama geleneğinin arka planında birçok neden vardır. Her şeyden önce insanlar; farklı "niyet", "teakkul" ve "tefakkuh"a sahiptirler. Herkes kapasitesine göre hakikatten pay alır. Kimi kasıtlı olarak, kimi de sehven yanlış anlar. Yanlış anlama nedenleri farklıdır fakat netice aynıdır: "mülevves bilgi". İnsan bu bilgiyi öğrenme ya da taklit yoluyla sahiplenir.

Allah Teala'nın "mübelliğ" olmanın yanında, "mübeyyin" sıfatıyla da gönderdiği Hz. Resulullah, Kur'an'ı yaşayarak izah etmesine rağmen, insanlar Kur'an'ın en açık hükümlerinde dahi zaman zaman niza' ettiler. Kaderiye'den Cebriye'ye, Şia'dan Mu'tezile'ye kadar birçok mezhep, bu nev'i yanlış anlamadan kaynaklanan nizalarla doludur.

İlmin ve gerçeğin kudretine kafa tutan yanlış anlamayı, hangi nedenler besler ya da insanlar niçin yanlış anlar. Bunu örnekler bağlamında tahlil edelim.[31]

İdeolojik Okuma

İnsanlar küçük yaşlarda taklit yoluyla ya da farklı telkinlerin etkisinde kalarak benimsedikleri ideolojileri, ilerleyen yaşlarında savunmayı vazife kabul ederler. Hatta bunun için Ayet ya da Hadisleri en olmaz şekillerde te'vil etmekten geri durmazlar. Bu nev'i müevvillerin çoğu, yaptıklarının doğru olmadığına müdriktirler. Fakat ideolojilerini yaşatma uğruna Kur'an'ı gözden çıkarırlar.

Mazisinde Cahız gibi Arap Dili'nin inceliklerine vakıf edebiyatçıları barındıran Mu'tezile, "Esasu'l-Belağa" gibi şaheserler kaleme alan Zemahşeri'nin elinde büyük yanlışlara imza atmıştır. Zemahşeri; Kur'an'daki "ceale" fiilinin "yarattı" anlamına gelmediğini bilmesine rağmen, mezhebini destekleyebilmek için "**Biz Onu Arapça Kur'an indirdik.**"[32] Ayetini; "Biz onu

Arapça Kur'an yarattık" şeklinde açıklamış ve meşhur tefsirine "Hamd; Kur'an'ı yaratan Allah'a mahsustur." diye başlamıştır.[33]

Farklı anlayışların etkisinde kalan günümüz müfessirlerinin birçoğunda, aynı yaklaşım maalesef ki mevcuttur. Yanlış yaptıklarını bildikleri hâlde, tahrife devam etmektedirler.

Hurafeleri Mutlak Doğru Kabul Etme

İnsanlar, içinde doğdukları cemiyetin değerlerini içselleştirir, hurafelere de kutsallık isnat ederler. Cahiliyye toplumunun, İslam'ın doğrularını idrak edememesinin arka planında bu yaklaşım vardır.

"Sizin İlahınız bir tek İlahdır. O'ndan başka İlah yoktur." ayeti inince, Mekkeli müşrikler onu anlamakta güçlük çektiler. Çünkü onlara göre ilah insanların görüp ulaştığı ve kendi dünyalarına ait bir varlık olmalıydı. İlah büyük kalabalıklara sahip olamazdı. Bu yüzden, Kur'an'ın bildirdiği ve bütün insanları kapsayan Allah Azze ve Celle'yi anlayamıyorlardı. Nitekim; "Tek bir İlah bu kadar insana nasıl yeter" diye itiraz ediyor[34] Tevhide akli deliller istiyorlardı. Onların talebi ardından şu ayet nazil oldu:

"Şüphe siz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle, denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde, elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır."[35]

Günümüz Kur'an muharriflerinin İslam algısı Mekkelilerle ayniyet arz etmektedir. Zira onlar, oryantlizmin İslam aleyhinde telif ettikleri fikirleri önce kabullendiler, sonra da onları baz alarak İslam'ın mutlak doğrularını reddettiler. Nüzul-ü İsa'dan Ehl-i Kitab'ın Cennet'e girme meselesine kadar birçok mevzu, bu bâba dahil edilebilir.

Makam Sevdası

Her din ve ideolojinin kendi çapında kanaat önderleri vardır. Onlar, nüfuzlarını kullanarak

Yazar Abdullah AKGÜL
14 Mart 2019

---

insanlar üzerinde baskı kurarlar. Mevkilerini kaybetmemek için de yanlış olduğunu bildikleri birçok meseleyi hakikat zarfı içerisinde sunarlar.

Yahudilerin âlimleri Hz. Resulullah'ı "öz oğullarını tanıdıkları gibi tanımalarına"[36] rağmen makamlarını korumak ve tebaalarını kaybetmemek için O'nun (SAV) Tevrat'taki sıfatlarını, zıtlarıyla değiştirdiler. İnsanlar sorunca da değiştirdikleri sıfatları gösterdiler.[37]

Tarih; iman zafiyeti yaşayan birçok müellifin, makam sevgisiyle hakikati çarpıttığına tanıklık etmiştir. Yahudiler Tevrat'ı, Hristiyanlar İncil'i menfaatlerinin devam ve bekası için değiştirdiler. Abdullah b. Übeyy b. Selül zihniyetiyle aynı ameliyeyi Kur'an'a da tatbik etmek istediler. Fakat Kur'an'ın "Mushaf" haline getirilmesi, fiili tahrife mâni oldu. Onlar da te'vil yoluyla tahrifi denediler. Ve neticede ortaya yığınla mezhep çıktı. Hepsi birtakım bâtıl te'villerle meşruiyetini Kur'an'a nisbet etti.

İslami İlimleri tedris eden, fakat okuduğu Kur'an boğazından aşağıya geçmeyen birçok akademisyen; yaptıklarının yanlış olduğunu bilmesine rağmen, yanlış hakikat niyetine müdafaaya devam ediyor.

Kur'an'ın Bir Kısımının Yeterli Olacağını Zannetme

Hevalarına esir olan bazı insanlar; ayetlerin bir kısmına iman etmenin, mü'min kalabilmek için yeterli olduğunu düşünür. Namaz, oruç, hac ve zekât gibi emirleri yerine getirir, fakat faizin haram olduğunu kabullenemez. İslam'ın sosyal hayata müdahil olmasına rıza göstermez.

Tasavvuru bir örnek çerçevesinde müşahhaslaştırmak gerekirse, şunlar söylenebilir: Ben-u Kurayza ve Ben-u Nadir kardeş iki Yahudi cemaatiydi. Aralarında zuhur eden ihtilaflar neticesinde birbirlerinden uzaklaşmış, her biri diğerinin şerrinden korunmak için, Arap kabileleriyle birliktelik anlaşmaları imzalamışlardı. Bu çerçevede; Ben-u Nadir Hazreç ile, Ben-u Kurayza da Evs kabilesi ile yakınlaşmıştı. Aralarında savaş patlak verdiğinde; anlaşma gereği Ben-u Nadir Hazreç'in, Ben-u Kurayza da Evs'in safında savaşa katılırdı. Muharebe etmemeye, birbirlerini yurtlarından çıkarmamaya dair Allah'a söz vermelerine rağmen; güçlü olan zayıfı öldürür, yurdundan sürer, mallarını gasp ederdi. Tevrat'ta haram olmasına rağmen, bunu yapmaktan istinkâf etmezlerdi. Harp bitince de galip gelen Yahudiler, anlaşmalı Arap kabilesinin elindeki Yahudi esirleri fidye vererek kurtarırlardı. Kendilerine; *savaştığınız insanları niçin fidye*

vererek kurtarıyorsunuz?

dendiğinde

Tevrat'ta kendilerine böyle emredildiğini, ona göre amel ettiklerini söylerlerdi.[38]

Kur'an-ı Kerim; Allah'ın emirlerinin bir kısmını ihlal edip, bir kısmıyla amel eden Yahudi zihniyetinin iman algısını reddetmektedir: ***“Yoksa siz Kitab'ın (Tevrat'ın) bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Çünkü Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.”[39]***

Kur'an'ı mahza bir ibadet kitabı olarak gören modern anlayış, mezkûr Yahudi telakkisinden farksızdır. Nitekim iki kadının bir erkek şahit yerine geçmesi, mirasta erkek kardeşin kız kardeşlerin iki katını alması gibi çağdaş telakkilere aykırı hükümlere sıcak bakmamaktadır. Bir tarihselci şöyle serzenişte bulunmaktadır: 'Günümüzün aydın, yüksek tahsilli hanımından, Kur'an'da var diye kendi cahil biraderinin yarısı şahid sayılmasını bekleyemezsiniz. Mesela, kızlara erkek kardeşlerinin yarısı kadar hisse tavsiye eden ayete, Müslüman toplumun doktor, mühendis, şirket patronu vb. olmuş kadını razı etmeniz mümkün değildir.'[40] Bu nev'i bir yaklaşım, Yahudilerin vahiy telakkisinden farklı olmadığı gibi, aralarında sebep ve netice itibariyle de tam bir benzerlik vardır.

Okuduğunu Anlayamama

Klasik usulde “Alet ilimleri” başlığı altında okutulan dersler yılları alırdı. Her bir ilim dalında dört-beş tane kitap okunurdu. Öğrenci, ibare mevzuunda meleke kesbedince, “Âlî ilimler” denen gaye derslere başlardı. Ali Haydar Efendi ve Zahid Kevseri gibi klâs duruş sahibi allâmelerin arka planında bu nev'i tedrisat vardır.

Alet ilimleri noktasında çözümlerin başlamasıyla yanlış anlamalar hız kazandı. Zira doğru okuyamayanların, ibareyi yanlış anlamamaları olağanüstü bir durumdur. Sıradan insanlardan olağanüstülük beklemek de saflık olur.

Geçenlerde muhterem bir hoca efendi telefon açtı. Titrek bir sesle şöyle diyordu: “Ya Hz. Osman İslam'ın ruhuna muhalif bir karar aldı, ya da İmam Kurtubi ona iftira ediyor.” Hadise

nedir? diye sorduğumda, Hoca Efendi;

- Hz. Osman'ın devr-i hilafetinde bir kadın altı ayda doğum yapıyor, olay kendisine intikal edince; kadının zina ettiğini, evli olduğundan dolayı da recm edilmesi gerektiğini söylüyor ve kararını infaz ediyor. Hz. Ali haberi öğrenince, Halife'ye muhalefet ediyor fakat bu esnada kadın recm edilmiştir.

Hoca efendi; "Nasıl olur da Hz. Osman böyle bir yanlışa irtikap eder, masum bir kadını öldürür." diye feryat ediyor.

Gerçekte hata yapan Hz. Osman değil, Kurtubi'nin ibaresini doğru okuyamayan ve bu yüzden yanlış anlayan Hoca Efendi idi. Hadisenin aslı şöyledir: "Hz. Osman'a altı ayda doğum yapan bir kadın getirilir. Halife ona had cezası uygulamak ister. Hz. Ali ise aşağıdaki ayetleri gerekçe göstererek kadına had cezası verilemeyeceğini söyler. **"Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır."**[41]

"Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler."[42]

Bu durumda süt emme süresi "yirmi dört", hamilelik ise "altı" aydır. Kadın altı ayda doğum yaptığına göre bu hamileliğin en alt sınırı olan zamana tekabül eder. Bundan dolayı da kadın recm edilmez. Hz. Ali'nin açıklamalarını dinleyen Halife, ilk beyanından döner ve kadına had cezası uygulamaktan vazgeçer."[43]

Okuduğunu yanlış anlayanlar, doğru anladık zannıyla büyük hatalara imza atarlar. Yanlış üzerine faraziyeler bina eder, mutlak hakikati tezyif ederler. Geçen yıllarda fıkıh kitaplarında evlilik bahsi anlatılan yerlerde zikredilen "pîr-i fani"yi, "pire-i fani" diye okuyan bir zat, *"İslam pirelerin kadınlarla evlenebileceğini farz eden bir dindir."* diye yüksek sesle cehaletini izhar etmişti.

Okunan bir metni doğru anlamak, anlamanın baş rüknüdür. Öyle ki bir noktanın ihlali "küz/göz" "kür/kör" eder. Şimdi ortalık körü göz, gözü de kör edenlerle dolu.

Eksik Bilgi

Peygamberler dâhil bütün insanların bilgisi sınırlıdır. Kemâl, sadece Allah Teala'ya mahsustur. İnsanın bilmediğini bilmesi, gerçekte en büyük irfandır. Allah Resulü; “bilmiyorum” demeyi, ilmin bir parçası saymıştır. Sahabe; bilmediği konuda tek kelime etmekten, sarf-ı nazar etmiştir. Hz. Ömer; minberde acziyetini itiraf etmekten çekinmemiştir. Ebu Hanife; cevabını veremeyeceği meselede “bilmiyorum” der, çözmek için uğraştığı konuyu karara bağlayınca, sevincinden “Allah-u Ekber” diye bağırırdı. Fakihler; Allah Resulü'nün cehennemle tehdit ettiği iki nev'i kadıdan biri olmamak için, bilmedikleri konularda tek kelime etmezlerdi. Gazali ahir ömründe bir hocadan Buhari okumayı planlamıştı.

İlim İlahi bir lütuftur. Büyük âlimler bazen sıradan meseleleri bilemezler. Nitekim Efendimiz (SAV) bir defasında mü'minin halini bir ağaca benzetmiş, haziruna da özelliklerini tadat ettiği bu ağacın ne olduğunu sormuştu. Ebu Bekir gibi büyük Sahabilerin bulunduğu cemaatten hiç kimse doğru cevap veremedi. Ağacın ne olduğu yalnızca Abdullah b. Ömer'in aklına geldi. Ne var ki o da utancından huzurda konuşmadı. Bunun içindir ki Hz. Ömer, müctehid Sahabilerin Medine dışına çıkmalarını yasaklamıştı. Bir mesele olduğunda onları toplar, cemaat halinde ictihad ederlerdi. Ebu Hanife'nin 744 talebesi vardı. İctihad ederken onların, özellikle de ictihad derecesine ulaşan 44 talebesinin beyanlarını mutlaka dikkate alırdı.

İlimle iştil eden kişi, yetersiz olduğunu bilmeli ve sürekli kendisini yenilemelidir. Bilmediği konularda sukût etmeyi ve başkalarının müktesabatını değerlendirmeyi fazilet kabul etmelidir. Zira; yetersiz bir malumatla görüş beyan etmek, insanların dini hayatını imar adına tahrip eder.

Hadiseyi bir örnek çerçevesinde izah edelim. Modernist kimlikleriyle öne çıkan İlahiyatçıların gündemde tuttıkları konulardan biri de kadınların özel hallerinde namaz kılıp, oruç tutmalarındır.

Hâlbuki mevzu ile alâkalı çok sayıda Hadis-i Şerif vardır. Ayrıca Sahabe'den de farklı yönde bir uygulama rivayet edilmemiştir. Efendimiz (SAV): **“Kadın hayız olduğunda namaz kılmayacak, oruç tutmayacak değil mi ya”[44]**

buyurmuştur. Bu hadis, açık bir şekilde kadının namaz ve oruç ibadetlerini hayız müddetinde eda etmediğini bildirmektedir. Nitekim Hz. Muaze, Hz. Aişe'ye hayızlı iken terk ettikleri namaz ve oruçtan, sadece orucu kaza etmelerinin hikmetini sorunca, Aişe validemiz;

“Hz. Resulullah zamanında hayız olduklarını, fakat kendilerine namazı bırakıp sadece orucu kaza etmelerinin emredildiğini (Künnâ nu'meru)”[45]

söyledi. Sahabe kadınlarının özel hallerinden sonra namazı bırakıp sadece orucu kaza etmeleri, söz konusu durumda bu ibadetleri eda etmediklerini göstermektedir.

Aişe validemiz kadınlara özel hallerde yapılmayan ibadetler hakkında ne yapılacağını anlatırken “Künnâ nü’meru” ifadesini kullanmaktadır. Bu, sürekliliği işaret etmektedir. Çünkü “kâne”, “fiili muzari” ile kullanıldığında sürekliliğe işaret eder. Bu durumda anlam şöyle olur. “Biz her özel halimizde namaz ve orucu terk eder, daha sonra ise sade orucu kaza ederdik.”

Fatıma binti Ebi Hubeyş, Efendimiz’e; **“Ben istihaze kanı gören ve temizlenemeyen bir kadını, namazı bırakayım mı?”** diye sorduğunda Allah Resulü; **“Bu ancak bir damar(dan hastalık sebebiyle gelen kan)dır. Hayız değildir. Hayzın geldiğinde namazı bırak”[46]** buyurdu.

Allah Resulü, Abdurrahman b. Avf’ın nikâhı altında bulunan Ummu Habibe’ye ve kendisinden fetva isteyen Ümm-ü Seleme’ye hayız müddetleri içerisinde namaz kılmamalarını emretmiştir.[47] İslam’ın erken asırlarından günümüze kadar Müslüman kadınların özel günlerinde namaz kılmayıp oruç tutmamaları ve aksi yönde bir delilin varit olmaması bütün müctehidler hayızlı kadının namaz kılmayıp, oruç tutmaması[48] yönünde görüş beyan etmeye icbar etmiştir.

Mevcut Hadisleri bir takım gayr-i ilmi gerekçelerle hükümsüz addedip aykırı fetva verenler, Kur’an’da olmamasını gerekçe göstererek, kadınların özel hallerinde namaz kılabileceklerini söylüyorlar.[49] Onlar, aynı mantıktan hareketle namazların rekâtları, haccın rükünleri, zekâtın miktarı gibi Sünnet’le tayin edilen meseleleri de ret mi edecekler?!

Eksik bilgi, yanlış anlamanın ana damarıdır. Molla Kasım tiplerini, bu damar beslemektedir. Yunus Emre’ye nisbet edilen hikâye, hadiseyi ne de güzel anlatmaktadır:

“Molla Kasım adındaki Şeriat bilgini, bir ırmak kıyısında oturur ve Yunus’un şiirlerini okumaya başlar. Bin şiir okur ve bunları şeriata aykırı bulur, tamamını yakar, sonra bin şiir daha okur, onları da uygun bulmaz, uygun bulmadıkça da suya atar. Üçüncü bin şiirin birinci şiirinde, kendisinin bu merhametsiz hükmünü ima eden bir şiirle karşılaşır. Bu sefer hatasını anlar ve böylece geriye bin şiir kalmış olur. İşte insanların okuduğu şiirler bu şiirlerdir.[50]

Eksik bilgiye sahip insanların “âlemi” olan Molla Kasım, şiirlerin üçte ikiden fazlasını okuyunca, onların İslam’a muvafık olduklarını anlar, fakat iş işten geçmiştir.

Eksik bilgi, kişiyi gülünç hallere sokar. Devlet-i Aliye’de Kazasker rütbesine kadar yükselmiş birisi bir gün Şeyhulislam’ın yanına girer. Şeyhulislam, önündeki mangalda yanan ateşi işaret ederek;

- “En-Nâr-u fâkihetu’ş-şita (Ateş/nâr kışın meyvasıdır)” der.

- Kazasker; “Evet efendim! Narın en iyisi Manisa’da çıkar.” cümlesini ilave eder. Kazasker’in “nar”ın Arap Dili’nde “ateş” anlamına geldiğini bilmemesine ve onu Türkçe’deki meşhur meyve anlamında anlamasına üzülen Şeyhulislam, cehaletin bu derece derinleşmesine teessüf eder.

Huzurdaki Kazasker çıkar, biraz sonra içeriye başkası gelir. Şeyhulislam ona da hadiseyi olduğu gibi anlatır. Bu da;

- A efendim o herif cahildir; Taif’i görmemiş; Narın en iyisi Taif’te çıkar der; hadise üzerine Şeyhulislam’ın sinirleri büsbütün gerilir. Yüksek sesle adama bağırılmaya başlar. Gürültü üzerine içeriye giren bir üçüncü Kazaskere iki kişinin verdiği cevapları nakleder. Üçüncü şahıs;

- Bağırın efendim bağırın! Onlar cahil heriflerdir. “Sallatellahu’l-Kelbe ale’l-Hıncır” (Allah köpeği domuza musallat etsin.) diyerek Şeyhulislam’ı köpek yerine koyar. Ve bu yaklaşımı ile diğerlerinden daha da cahil olduğunu gösterir.[51]

İnsanlar irfani derinliğe erdikçe; cehaletten özgürleşip, İslam’ın hakikatine ulaşırlar. Bunun içindir ki İslam’ı gerçek duruşuyla tanıyan farklı din mensupları, Müslüman olmayı tercih etmişlerdir. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

Sorumluluktan Kaçma

İnsanlar yapmak istemedikleri işleri anlamamaya vurarak sorumluluktan kurtulmaya çalışırlar. Gerçekte ise böyle bir ameliye, deve kuşunun başını kuma gömerek gizlendiğini zannetmesinden farksızdır.

Sorumluluktan kurtulmayı gaye edinen yanlış anlamanın en çarpıcı örneği, Bakara Sûresi'nde anlatılan "inek" bahsidir: "Ben-i İsrail'de çokça malı olan, buna karşın çocuğu olmayan kısır bir adam vardı. Kardeşinin oğlu da onun varisi idi. Varis, amcasını öldürdü. Cesedini de gece taşıyarak, kendilerinden birisinin kapısına bıraktı. Sabah olunca, gerçek katil suçu masum olanların üzerine attı. Neticede birbirleriyle savaşmak için silahlandılar. İçlerinde derin akıl sahibi birisi; "Allah'ın Resulû içimizde olduğu halde birbirimizi mi boğazlayalım?" dedi. Musa aleyhisselam'a gelip hadiseyi naklettiler. Şu ayet nazil oldu:

'Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor.' Onlar, 'sen bizimle eğleniyor musun?' dediler. Musa, 'kendini bilmez cahillerden olmaktan, Allah'a sığınırım.' diye karşılık verdi.[52]

Yahudiler eğer Peygamber'e itiraz etmeselerdi, normal bir sığır onlar için yeterli olacaktı. Fakat anlamamaya vurarak işi yokuşa sürdüler. Allah Teala da her ısrar edişlerinde işlerini zorlaştırdı. Neticede kendilerine kesmeleri emredilen sığıra, ondan başka hayvanı olmayan bir kişinin yanında ulaştılar. İneğin sahibi 'vallahî onu ancak derisi dolusu altına veririm' dedi. Sığırı deri dolusu altın karşılığında aldılar, kestiler ve bir kısmı ile adama dokundular.

Seni kim öldürdü?

dediler. Kardeşinin oğlunu göstererek, bu dedi. Ardından tekrar öldü.[53]

Ben-i İsrail herhangi bir sığırın kesilmesi ile Allah'ın emrinin yerine getirileceğini biliyordu. Maddi külfet altına girmemek için sığıra dair ek açıklama istiyorlar, bu sayede İlahi emri yerine getirmekten muaf tutulacaklarını bekliyorlardı.

Hâkim Gücü Memnun Etme Arzusu

İnsanlar gücü takdis ederler. Muhataplarından ziyade güce hürmet gösterirler. Kur'an söz konusu olduğunda "güç" memnun edebilmek için en olmaz te'villere girerler. Ayetleri hâkim gücün istekleri doğrultusunda ya inkâr ya da tefsir ederler. Yunus Vehbi Yavuz'un yaklaşımı, gücün ne derece etkin olduğunun fevkalade bir örneğidir. Diyor ki: "Nisa Sûresi'nin 34. ayetinde dayak meselesi var ve her zaman temcît pilavı gibi önümüze getiriliyor. Bilhassa İslam'a soğuk

bakan kadınlar taifesi diyor ki; **“Kur’an kadına dayak atmayı emrediyor. Çünkü ayette ‘vellati tehafüne nüşüzehünne fe’zuhunne vehcürühunne fi’lmezaci’ı ve’zribuhunne .”[54]**

buyruluyor. ... Ünlü tefsirler ayeti, serkeşliğinden korktuğunuz kadınlara vaaz edin, öğüt verin, olmadı yataklarında onları yalnız bırakın, bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız, onları hafifçe dövün şeklindedir. ... Ben bu ayetteki ‘ıdrıbuhanne’ ifadesini lügat açısından inceledim, dövmek onun bir manasıdır. Diğer manaları seyahat etmek, terk etmek, yüz çevirmek, vazgeçmek, şeklindedir.[55]

Vehbi Yavuz, hâkim zümreye ayeti izah etmede güçlük çektiğinden, siyak-sibakı hiçe sayarak izafi bir bakış açısıyla ayeti tefsir/tahrif ediyor. Yavuz Hoca aynı mantıktan hareketle İslam’a soğuk bakan kesim; faiz, başörtüsü, içki gibi hükümleri kabul etmiyor diye onları da ret mi edecek?!

Yakın dönem modernist tefsircilerden Muhammed Abduh ve Reşit Rıza[56] dahil bütün müfessirler “ve’dribuhunne” ifadesinden kadının dövülmesini anlamışlardır.[57] Çünkü ayetin hem siyak-sibakı bunu gerektiriyor hem de Kur’an’ın mübeyyini Efendimiz’den bu noktada birçok Hadis rivayet edilmiştir. Bu yüzden Yavuz Hoca’nın “ve’dribuhunne” ifadesini garip te’villere sokmasına hacet yoktur. Zira ayette “dövün” ifadesi Efendimiz tarafından fazilet olarak görülmemiştir. Allah Resulü: **“Sizin en hayırlılarınız elbette kadınlarını dövmezler.”** buyurmaktadır.

“Size isyan ettiklerinde kadınları hafif bir şekilde dövebilirsiniz.”[58]

Hadisindeki

“ğayra müberrihin/hafif bir şekilde”

ifadesinden ne anlaşılması gerektiği İbn Abbas’a sorulduğunda şöyle demiştir:

“Kadın yalnızca ‘misvak’ vb. şeylerle dövülebilir”[59]

Efendimiz kadının aile içerisinde yeniden kazanılmasında nasihat cihetinin kullanılmasını, dayağın hafifte de olsa çirkin addedildiğini ifade etmektedir:

“İçinizden biri hanımını köle döver gibi dövüp, sonra da gece onunla yatabilir mi?”[60]

İmam Şafii de dövmenin “mübah” terk etmenin ise “efdal” olduğunu söylemektedir.[61]

Dayak; kadını, aile içi düzene uydurmada başvurulan en son çaredir. Bir anlamda o, tedavi için kullanılan acı bir ilaç gibidir.

Batılı adamın kadın telakkisine ya da modern kadının İslam tasavvuruna bakıp ayetleri anlamak en basit ifade ile tahriftir. Sonra en ziyadesiyle dayak yiyen kadınlar, İslami değerlere riayet etmeyen çevrelerdedir. Bu yazıyı kaleme aldığım günlerde, gazetelerde bir mankenin yediği dayaktan dolayı “bir kulağının duymadığı” yazmakta idi. Batılı adamın kadın telakkisine gelince,

Elmalılı Hamdi Yazır onun kadın telakkisine dair şunları söylemektedir: “Zamanımızda Kur’an’ın “dövünüz” emrini kötü bir şekilde yorumlayarak dillerine dolamak isteyen bazı Avrupalılar görüyoruz. Fakat ne garip bir tesadüftür ki, biz bu ayetin tefsiriyle meşgul olduğumuz sırada bir Fransız mahkemesinin, kocası tarafından dövülmüş bir Fransız karısının açtığı davaya karşı, “hırçınlık edip kocasını öfkeliendiren bir kadının, yediği dayaktan dolayı boşanma davası açmasına hakkı olmadığına” hükmettiğini gazeteler ilan ediyordu.”[62]

Doğru anlamak için ilim, irade ve iyi niyet olmalıdır. Bunların tamamından ya da birinden yoksun olanların hakikati idrak etmeleri muhaldir. İslami İlimler’in özellikle de fıkıh usulünün imkân ve sınırlarını tanımayan kişilerin, onların yetersizliklerinden bahsetmeleri “ezbere reçete” yazma alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır.

Klasik metinleri okuyup-anlama noktasında ciddi sorunları olan modernistler klasiği anlayabilselerdi, bugün ortada tarihselcilik gibi yanlış anlama ucubeleri olmayacaktı. Tarihin derinliklerinde saklı kalan Mu'tezile ve Kaderiye gibi mezhepler ise bütünüyle cehaletin ürünleridir. Cehalet yer yer hakikatin anlaşılmasına mâni olmuştur. Hz. Ömer döneminde bir bedevi Medine'ye gelir ve “Kim bana Kur'an okur?” der. Bir Sahabi ona “Berae” Sûresi'ni okutur. Bu esnada **“Allah ve Resulû müşriklerden uzaktır”[63]** ayetindeki “rasul” kelimesini “ref” yerine “cerr” ile okur. Bunun üzerine A'rabi: “Allah, Resulû'nden uzak mıdır? Şayet Allah Resulû'nden uzak ise ben de O'ndan uzak olurum.” der. Hazirun A'rabinin bu ifadesini yadırgar ve konuşmayı Halife Hz. Ömer'e taşırlar. Halife, A'rabi'yi çağırıp: “Sen Peygamberden beri misin?” der. Arabi: “Ey mü'minlerin emiri! Hadise şöyledir. Medine'ye gelmiştim. Kur'an'la alâkalı hiçbir malumata sahip değildim. İnsanlara bana kim Kur'an okutur diye sordum. Yanındakini işaret ederek bu adam bana 'Berae' Sûresi'ni okuttu. Onun okuttuğuna göre sûrenin üçüncü ayetinin anlamı “Allah müşriklerden ve Peygamberden uzaktır.” şeklinde idi. Bunun üzerine ona; “Allah Peygamberinden beri midir? Eğer Peygamberinden uzak ise bende o Peygamberden uzağım” dedim. Hazreti Ömer;

- Ey A'rabi! Ayet böyle değildir.

- O halde nasıldır?

- Resul kelimesinin merfu okunması gerekir. Buna göre anlam “Allah ve Resulû müşriklerden uzaktır.” şeklindedir.

Yazar Abdullah AKGÜL
14 Mart 2019

Hadise üzerine Hz. Ömer Kur'an'ı Arap Dili'ne vakıf olan kişilerin okutmasını emretti. Ebu Esved'e de Kur'an'ı harekelemesini söyledi.[64]

Sonuç Niyetine

Muharriflerin belli başlıklar altında toplanan yanlış anlama gayretleri, onları hakikate taşımaktan mahrumdur. Çünkü ortada bir "usulsüzlük" vardır. Bu durumda onlarla herhangi bir meseleyi ilmi bir zeminde konuşma imkânı ortadan kalkmaktadır. Zira "usulsüzlerle" neyi, nasıl konuşacağınızı tespit edemezsiniz. Bunun içindir ki eslafımız "usulsüz vusul olmaz." demiştir.

Kâbil ile başlayan "usulsüzlük", peygamberlere: "Biz senin dediklerini anlamıyoruz." diyerek karşı çıkan küfür yobazları tarafından temsil imkânı bulmuştur. Abdullah b. Selül yanlış anlamanın nasıl en sahil anlama kalıbında takdim edileceğini gösteren tipik örnektir. İslam tarihinde Mu'tezile, Kaderiye, Cebriyye gibi anlayış usulleri yanlış anlamanın hareket bazında temsilcileridirler.

İşlerine gelince "mevzu' hadis"le istidlal eden, işlerine gelmeyince de "haber-i ahad" zan ifade ediyor deyip Sünnet'i reddeden modernistlerin "usulsüzlüğünü", Merhum Ahmed Davudođlu'nun şu teşbihi ne kadar güzel ifade etmektedir: "Trenin yük taşımaya içlerlenen Trakyalı nakliyeci, boz beygiriyle makinistle yarışmaya, onu millet nezdinde küçük düşürmeye karar verir. Yarışa koyulurlar, tren beygiri geçmeye başlayınca naçar kalan Trakyalı, beygirini tarladan yukarı sürüp, makiniste; *'gücün yetiyorsa gel de beni tarlada geç'* diye bağırır."

Usulden yoksun hocaların istidlal ettikleri hükümler, bilgi anarşisine yol açtı. İnsanların zihinleri karıştı. Neyi, nasıl değerlendireceklerini bilmiyorlar. Bir hocanın "a" dediğine bir başkası pekâlâ "b" diyebiliyor. Bu ise farklı delilleri kullandıklarından değil, ya delili hiç görmediklerinden ya da kullanamadıklarından kaynaklanıyor. Nitekim sût akrabalığı ile alâkalı Hadisleri dolayısı ile de onlar üzerine ibtina eden hükümleri bilmeyen ve bu yüzden yeğen ile dayının evlenebileceğini kail olan fakihler(!) zuhur edebiliyor.

Meal ve Tefsirlerindeki Çarpıtma Örnekleri

“Hiç şüphesiz Zikri (Kur’an-ı Kerim’i) Biz indirdik. (O’nun metnini tahrif ve tağyirden) Koruyucuları da yine kesinlikle Biziz.”[65]ayeti, Kur’an’ın mübarek lafzının ve aslının İlahi bir muhafaza altında olduğunu göstermektedir. Ancak bu ayet Kur’an’ın mana ve mealinin yozlaştırılmayacağını ve çarpıtılmaya çalışılmayacağını garanti değildir. Ve maalesef tarihte ve günümüzde Kur’an’ın anlamını ve amacını saptırmaya yönelik pek çok örnek görülmektedir.

Belçikalı mühtedi Müslümanlardan, Abdülaziz kardeşimizden bizzat dinledim: Şu anda tam tarihini hatırlamıyorum, 1975 veya 1977’de olacak, hacca gitmiş, dönüşte bazı İslâm ülkelerine de uğramış. Tanca’da meşhur Muhammed Esed’i de ziyaret etmiş. Bu zât Avusturyalı bir Yahudi iken ihtida eden çok zeki, çok kültürlü, çok ziyalı (aydın) bir kişidir; Arapça dâhil olmak üzere beş altı lisan bilirdi. Bizde daha ziyade, İngilizce’den Türkçe’ye çevrilen Kur’an mealı ve tefsiri ile tanınır.

Muhammed Esed, Tanca’da bahçe içinde bir villada yaşıyormuş. Abdülaziz ve yanındakiler kaşane gibi evde hazretin üçüncü hanımını görmüşler. Amerikalı bir hanımmış, dekolte kıyafetliymiş, elinde bir sigara ağızlığı varmış, misafirleri görünce “Hello!..” demiş.

Belçikalı mühtedi dostum, büyük ve tanınmış bir İslâm mütefekkirinin (düşünürünün) hanımının kıyafetinden rahatsız olmuş; bize taaccüp ve üzüntü ile bahsetmişti.

Muhammed Esed, rahmet-i Rahman’a kavuşmuş bulunuyor. Aleyhinde konuşmak istemem. Lâkin İngilizce’den Türkçe’ye çevrilen ve epey “sükse” yapan Kur’an mealı ve yorumu hakkında Müslüman kardeşlerimi uyarmak isterim.

Beyan Dergisinin 47’nci sayısında (Ocak 2003) Ahmet Tekin imzasıyla bir makale yayınlanmış, bunda Esed’in kitabı tenkit edilmişti. Bu tenkitler üzerine Yeni Şafak gazetesinde Sami Hocoğlu takma adıyla Mustafa İslamoğlu, Esed’in müdafaasına soyunmuş, yedi gün boyunca Ahmet Tekin’in, Esed’i tenkit eden bendenizin, tefsir profesörü Suat Yıldırım’ın haksız olduklarını iddia etmişti.

Esed’in Kur’an meal ve yorumu “Kur’an Mesajı” adını taşıyor. Bir gazete tarafından Ramazan’da okuyucularına dağıtıldığı için hayli yayılmıştır.

Önce bu kitabın İngilizce aslı ile ilgili bilgi vereyim:

“Bu tefsirî meal, merkezi Mekke’de olan Rabitâtü’l-Âlemi’l-İslâm tarafından M. Esed’e yayınlanmak üzere sipariş ediliyor. İlk cildi Cenevre’de basılıyor. Rabita, Nedvî’nin, sekreterinin ve merhum Hasanü’l-Benna’nın damadı Dr. Said Ramazan’ın da içinde bulunduğu sekiz kişilik bir heyeti, bu kitabı inceleyip duyurmak ve Avrupa’da dağıtımını sağlamakla görevlendiriyor. Heyet, inceleme sonucu, bu kitabın çok sakıncalı olduğundan basılmaması, yayılmaması, Müslümanlara dağıtılmaması sonucuna varıyor ve basılan 100 bin adet kitabı, hamur yapılmak üzere kâğıt fabrikasına gönderiyorlar. Bunun için M. Esed’e ödenen paranın da geri istenmemesine karar veriyorlar. İslâmî bir kuruluş olan Rabita’nın yayınlamaktan vazgeçtiği bu kitabı, M. Esed Darü’l-Endülüs’te basma yoluna gidiyor. Bu hadisenin bütün safahatı ile birlikte görgü şahidi sayın Doç. Dr. Mustafa Bilge, bu yazdıklarımızı te’yide her an hazırdır.”[66] Değerli Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Esed’in tefsirli mealini okumuş ve konu hakkında ilmi bir rapor hazırlamıştır. Kitapta vahim ve büyük yanlışlıklar olduğunu iddia etmektedir. Prof. Suat Yıldırım gibi diyalogcu hocalar bile Esed’in kitabını tenkit edenlerdendir.

Şimdiye kadar değerli eserler telif etmiş ve yayınlamış bulunan Ahmet Tekin Hoca, “KUR'AN YOLUNDA KALEM OYNATANLAR” adıyla 335 sayfalık bir kitap çıkartmış bulunuyor. Bu kitapta:

(1) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 300 bin dolar telif ücreti ödenerek Prof. Hayreddin Karaman’a, Prof. Mustafa Çağrırcı’ya, Prof. İbrahim Kâfi Dönmez’e, Prof. Sadettin Gümüş’e hazırlatılan “Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”,

(2) Eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Süleyman Ateş’in “Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri”,

(3) Yahudilikten İslâm’a dönmüş merhum M. Esed’in “Kur’an Mesajı”,

(4) Meşhur Yaşar Nuri Öztürk’ün Yüce Kitabımızın meallendirilmesi ve yorumlanması konusundaki sayısız büyük yanlışları ortaya konulup tenkit edilmektedir.

Son yıllarda ülkemizde Kur'an meallerinin ve tefsirlerinin sayısı hayli çoğaldı. Bu meal ve tefsirler niçin yayınlanıyor? Bu konuyu aydınlatalım:

(1) Bir kısım müfessirler sırf Allah rızası için, Kur'an-ı Mübin'e bir hizmet olsun diye meal ve tefsir yazmakta ve bunları ya kendileri bizzat yayınlamakta, yahut bir yayıncıya verip telif ücreti almaktadır. Meal ve tefsiri para kazanıp zengin olmak niyet ve kasdı ile hazırlamayanların bir miktar telif ücreti almalarında bir mahzur (sakınca) ve ahlâksızlık olmasa gerekir.

(2) Bazıları Allah rızası için değil de sırf para kazanmak, zengin olmak, köşeyi dönmek için meal ve tefsir hazırlayıp bastırmaktadır. Bunların yaptıkları "**Ameller niyetlere göredir**" Hadisine göre değerlendirilir.

(3) Meal ve tefsir yazan bazı kimseler icazetli din âlimidir, kendilerinde müfessirlik ehliyeti vardır. Tefsirlerini rivayet ve dirayet metodu üzerine yaparlar ve Ehl-i Sünnet yolundan ayrılmazlar. Tefsir perdesi altında dinde reforma, tahrife kalkışmazlar. Bunların tefsirleri muteber tefsirdir.

(4) Bazı kimselerin ilmi, Arapçası, ehliyeti, icazeti yoktur. Bu gibilerin yazdığı meal ve tefsirler "Hevâ ve re'y tefsiridir" ve kesinlikle makbul değildir.

(5) Bazı yayınevleri Fransızca'dan, İngilizce'den Kur'an meali tercüme ettirmektedir ki, bunun ciddiyetsiz bir iş olduğunu söylemeye bile lüzum yoktur, oldukça tehlikelidir.

(6) Birtakım fesat komitaları: dinimizi bozmak, Müslümanların kafalarını karıştırmak, İslâm'ın temellerini dinamitlemek için kasıtlı olarak bozuk fikirler-görüşler ihtiva eden tefsir ve meal çıkartmaktadır. Son olarak "Dinde Reform... Dinde yenilik... Dinde değişiklik... Light/ılımlı İslâm... Dinlerarası Diyalog ve Hoşgörü..." modaları ve cereyanları çıkartılmıştır. Birtakım tefsir ve meallerde bu fikirler işlenmektedir.

(7) Ülkemizde bazı ilâhiyatçıların (bazı dedim, hepsini kasd etmiyorum) Farmason Cemâleddin Afganî'nin müridi oldukları herkesçe bilinen bir gerçektir. Cemâleddin Afganî her Müslümanın

ictihad yapmasını isteyen bir kişiydi. İşte onun bugünkü talebeleri, ağılarına düşürdükleri Müslümanlara yanlışlarla dolu meal ve tefsirler vermekte ve “Alın kutsal kitabınızı elinize ve dininizi kendi kafanıza göre yorumlayın!” dercesine cahillere ictihad kapısını açmaktadır. Dini dejenere etmektedir.

Reformcuların, yenilikçilerin, mezhepsizlerin, Afganîcilerin, Diyalog ve Hoşgörücülerin üzerinde en fazla durdukları ayet Bakara Suresi'nin 62'nci ayetidir. Onlar bu ayeti yanlış yorumlayarak; Hz. Muhammed'i (Salat ve Selam olsun ona), Kur'an-ı Kerim'i, İslâm dinini inkâr eden Ehl-i Kitabı cennete sokmakta, onları ehl-i necat olarak görmektedir ki, bu yorumları İslâm dininin ruhuna, Kur'an'a, Peygamberin risaletine ve talimatına tamamen aykırıdır.

Milyonlarca Müslümanın yeni Kur'an tercüme, meal ve tefsirleri konusunda mutlaka uyarılması gerekmektedir. Bu uyarı birkaç bin tiraj yapan kitaplarla olmaz. Konuyu çok güzel anlatan ve aydınlatan broşürler hazırlanmalı ve bunlar milyonlarca adet basılmalıdır.

Bazı bozuk meal ve tefsirlerde “Üç semavî din... Üç tevhid dini... Üç İbrahimî din...” gibi tâbirler geçmektedir. Bunlar İslâm'a uygun değildir. Çünkü:

- Hazret-i Adem'den bugüne kadar tek geçerli din İslâm'dır.
- Atamız İbrahim aleyhisselam Yahudi ve Nasranî değildi, Müslüman'dı.
- Allah “İslâm'dan başka bir din kabul etmez”, bu kesin bir hakikattir.
- Allah katında Hak ve geçerli din İslâm'dır.
- İslâm'ın dışında necat yoktur. Var diyenler sapıktır.

- Bütün peygamberlerin, Hz. İbrahim'in, Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın dini İslâm'dır.

Resûl-i Kibriya aleyhissalâtü vesselâm Efendimizin risâleti ve dâveti kendisine ulaştıktan sonra bunları inkâr ve tekzip eden kâfirdir ve cehennemde muhalled kalacaktır.

Ey Müslümanlar!... Kur'an Meali ve Tefsiri alırken şu hususlara dikkat ediniz:

- 1- İcazetli ve ehliyetli bir din âlimi tarafından yazılmış olsun,
- 2- Bu âlim, müfessirlik ehliyetine sahip bulunsun,
- 3- Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat yolunda ve çizgisinde bulunsun,
- 4- Mezhepsiz ve reformcu olmasın,
- 5- Diyalogcu ve hoşgörücü olmasın. AB ve ABD taraftarı Siyonist ve emperyalist ılımlısı olmasın.
- 6- Mason Afganîci olmasın.
- 7- Tefsire ve meale kendi kafasından, heva ve re'y mahsulü fikir ve görüşler koymasın.
- 8- Türkiye'mizdeki Milli şuura ve onurlu duruşa karşı ve kafası karışık bir düzen davulcusu olmasın.

Muhammed Esed'e Allah'tan rahmet diliyorum, taksiratının afv edilmesi için dua ediyorum. Esed kesinlikle müfessir değildir. Mühtedi olmak, çok geniş bir kültüre sahip bulunmak, zeki olmak tefsir yazmak için yeterli şartlar değildir. O bir fikir adamıdır. Vaktiyle Cenevre'de basılan ve sonra bir heyet tarafından tetkik edilen ve nüshaları kâğıt fabrikasına gönderilerek imha edilen bir "Tefsir bi'l-heva ve'r-re'y" nasıl oluyor da Türkiye'de yayınlanıyor ve halkımıza, gençliğimize sunuluyor? Bunun cevabı verilsin.

Ben bir Müslüman olarak dinimi Esed'den öğrenmem.

Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Ona rahmet dilerim, yanlışları konusunda din kardeşlerimi uyarırım.

Sevgili Müslümanlar!.. Akıllı olalım, mantıklı olalım, uyanık olalım, firâsetli olalım, dikkatli olalım, ihtiyatlı olalım..." **diyen yazarımız ise bazı doğru tespitler yanında; Meal-i Kerim hazırlamak için:**

a- "Marziyat-ı İlahiyi" yani Allah'ın o ayetle asıl muradını ve maksadını sezecek basiret ve feraset sahibi olmak,

b- Farkına vardığı hikmet ve hakikatleri de cesaretle ortaya koyacak bir dirayet sahibi olmak,

c- Taklitçi ve nakilci olmaktan ziyade çağdaş konulara ve sorunlara Kur'ani çözüm üretme yetenek ve yeterliliğine ulaşmak şartlarını ise her nedense atlamıştır.

[1] Faruk Gürbüz İnkışaf Sayı:5

[2] Bkz. el-Bağdâdî, el-Fark Beyne'l-Fırak, 11, 45 vd.; el-Beyâdî, İşârâtu'l-Merâm, 33.

[3] Kaderiyye'nin görüşleriyle ilgili olarak Hz. Ali (R.A)'nin oğlu Hz. Hasan (R.A) ile yazışması ve bu konuda Hz. Hasan (R.A)'ın ona yazdığı cevabî mektup meşhurdur. Bkz. el-Beyâdî, 71.

[4] Bu dönemin hikâyesi için bkz. ez-Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, X, 287 vd.

[5] Ünver Günay-Harun Güngör, Türklerin Dinî Tarihi, 354 vd.

[6] Bkz. İbnu'l-İmâd, Şezerâtu'z-Zeheb, VII, 467 vd.

[7] Bkz. İbnu'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târîh, XII, 358–98; el-Aynî, İkdu'l-Cümân, I, 167 vd.; es-Süyûtî, Târîhu'l-Hulefâ, 467 vd.; Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ, II, 387 vd.

[8] Günay-Güngör, 356

[9] Akdes Nimet Kurat, "Altınordu Devleti", Türk Dünyası El Kitabı içinde, I, 539 vd.

[10] Ahmet Temir, "Türk Moğol İmparatorluğu ve Devamı", Türk Dünyası El Kitabı içinde I, 527.

[11] Günay-Güngör, 356.

[12] Ebubekir Sifil İnkişaf Sayı: 5

[13] Ebû Şâme, el-Bâ'is'te (6) konuya şu ifadelerle girer: "Hz. Peygamber (SAV), Ashabı ve onlardan sonra gelen ilim ehli, çağdaşlarını bid'atlerden ve sonradan ihdas edilen uygulamalardan sakındırmış, onlara, her türlü mahzurdan kurtuluş yolu olan "ittiba"yı emretmişlerdir..."

[14] Burada "din telakkisi" gibi bir ifade kullanılabilecekken, "din" kelimesi bilinçli olarak mutlak bırakılmıştır. Zira mesela Sünnet'in göz ardı edilebileceği düşüncesi, "dizayn etme" maksatlı olarak Din'e doğrudan ve açıkça yönelmiş bir tutumu ifade eder.

[15] Ernest Renan'ın dile getirdiği bu iddia, Cemaleddin Efgani'den Namık Kemal'e, Atâullah Bâyezidof'tan Emir Ali'ye ve daha birçok kişiye kadar aynı minvalde mukabele görmüştür. Bu konuda bkz. Dücane Cündioğlu, Ernest Renan Ve "Reddiyeler" Bağlamında İslam-Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı, Dîvân dergisi, 1996/2, 1 vd.

[16] Bu yazının kaleme alındığı günlerde medyada, zehirli gazların çevre üzerinde yaptığı tahribat sebebiyle önümüzdeki yarım asır içinde meydana gelecek felaketler konusunda tedbir almak için insanlığın son 10 yıl içinde bulunduğu haberleri işleniyordu.

[17] Konu hakkında bkz. Doç. Dr. Abdülkadir Şener, İctimâî Usul-i Fıkıh Tartışmaları, A.Ü. İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, V, 231 vd.

[18] Bkz. Sami Erdem, Yeni Usul-i Fıkıh Arayışları Çerçevesinde Bir Metin: Hüseyin Naci ve Lâik Usul-i Fıkıh, Dîvân dergisi, 1997/1, 213 vd.

[19] İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, I/1–4, 121–2. Guillaume, burada zikrettiği 6 maddeyi, konuşmasının ilerleyen bölümlerinde açıklamakta ve Kur'an'ın kelimesi kelimesine vahiy olmayıp, –hâşâ– Hz. Peygamber (S.A.V) tarafından yazıldığını, dolayısıyla o dönemin damgasını taşıdığını ve çeşitli hatalar barındırdığını ileri sürmektedir. Yazının arzu edilen boyutu aşmaması için söz konusu izahatı buraya almadım.

[20] Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu, (Sempozyum bildirileri), 32.

[21] Mesela bkz. 2/el-Bakara, 75, 9; 3/Âl-i İmrân, 78; 5/el-Mâide, 13...

[22] Mesela bkz. 10/Yûnus, 37–8; 11/Hûd, 13, 35; 12/Yûsuf, 111...

[23] Fazlur Rahman, İslam, 42–5.

[24] Fazlur Rahman, İslam ve Çağdaşlık, 77–82.

[25] Mesela Nasr Hâmid Ebû Zeyd Mefhûmu'n-Nass'da böyle bir profil çizmektedir. Hakkında bir değerlendirme için bkz. Ömer Özsoy, "Nasr Hâmid Ebû Zeyd'in Nass-Olgı İlişkisi Bağlamında 'Ulûmu'l-Kur'an'ı Eleştirisi", İslâmî Araştırmalar Dergisi, 7/3–4, 237 vd.

[26] Mesela bkz. Muhammed Arkoun, İslam Üzerine Düşünceler, 43 vd.; bilhassa 50 vd.

[27] Bkz. Hasan Hanefi, Teoloji mi Antropoloji mi, AÜİF Dergisi, 23/511.

[28] Yolculuğa çıkıp çıkmamak için dahi Kâbe'deki putların yanında fal okları çekilir, çıkan sonuca göre hareket edilirdi. Bkz. et-Taberî, IV, 415 (5/el-Mâide, 3 ayetinin tefsiri).

[29] Muhammed Âbid el-Câbirî, Felsefi Mirasımız ve Biz, 27.

[30] Bkz. Hasan Hanefi, Teoloji mi Antropoloji mi, AÜİF Dergisi, 23/511.

[31] Recep Yıldız / İnkişaf Sayı:5

[32] Kur'an, Zuhruf (43): 3.

[33] “Ceale” fiilini Allah Kur'an'ı “indirdi” yerine “yarattı” anlamında tefsir eden Zemahşeri, insanların eserine rağbet etmemesi üzerine “yarattı” kelimesini daha sonra “indirdi” şeklinde değiştirmiştir. Bkz. Ebû'l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer Zemahşeri, el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Akâvil fî Vucuhi't-Te'vil, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, ty, I, 3.

[34] Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi, el-Cami-u li-Ahkami'l-Kur'an, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, II, 129.

[35] Kur'an, Bakara(2): 164.

[36] Kur'an, Bakara(2): 146.

[37] Muhammed Ali es-Sabuni, Safvetu't-Tefasir, Daru'l-Kur'an'î'l-Kerim, Beyrut, 1981, I, 73.

[38] Bkz. Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, Tefsiru't-Taberi, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, I, 442–6.

[39] Kur'an, Bakara(2): 85.

[40] Mehmed Said Hatipoğlu, Kur'an-ı Kerim'de Mahalli Hükümler Meselesi, İslamiyat Dergisi, VII, sy. 1, s. 12.

[41] Kur'an, Ahkaf(46): 15.

[42] Kur'an, Bakara(2): 233.

[43] Kurtubi, a.g.e., XVI, 128.

[44] İmam Müslim'in uzun bir Hadis içerisinde rivayet ettiği ifade "muttefekun aleyh"dir. Bkz. İbn Hacer, Buluğu'l-Meram, s. 45, H.no: 158; Zafer Ahmed et-Tahanevi, İ'lau's-Sünen, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, I, 346.

[45] Ahmed, Müsned, VI, 232; Darimi, I, 233; Buhari, I, 421; Müslim, I, 265.

[46] Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkani, Neylü'l-Evtar, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, I, 288.

[47] Şevkani, a.g.e., I, 290.

[48] Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, I, 70.

[49] Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an'daki İslam, İstanbul, 1994, s. 451 vd.

[50] Sezai Karakoç, Yunus Emre, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1989, s. 30.

[51] Bir takım tasarruf ile nakledilmiştir. Bkz. Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, “21 nolu dip not”, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, I, 238.

[52] Kur'an, Bakara(2): 67.

[53] Ebû'l-Fida İsmail İbn Kesir, Muhtasar-u Tefsir-i İbn Kesir, (İht. Muhammed Ali es-Sabuni), Daru'l-Kur'an'î'l-Kerim, Beyrut, 1399, I, 76.

[54] Kur'an, Nisa(4) 34.

[55] Yunus Vehbi Yavuz, “Asr-ı Saadet'te ve Günümüzde Kur'an'a Bakış Açısı” başlıklı tebliğin müzakeresi, Kur'an'ı Nasıl Anlamalıyız?, Rağbet, İstanbul, 2002, s. 59.

[56] Muhammed Reşid Rıza, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakim, Beyrut, 1999, V, 60–3.

[57] Taberi, a.g.e., IV, 69–71; Kurtubi, a.g.e., V, 113; Razi, a.g.e., 73; Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyan, el-Bahru'l-Muhit, Beyrut, 1993, III, 251.

[58] Bkz. Kurtubi, a.g.e., V, 113.

[59] Kurtubi, a.g.e., V, 113.

[60] Buhari, Nikah, 93.

[61] Razi, a.g.e., X, 73.

[62] Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim, İstanbul, II, 559.

[63] Kur'an, Tevbe(9): 3.

[64] Sabuni, a.g.e., s. 161.

[65] Hicr: 9

[66] Kur'an Yolunda Kalem Oynatanlar, Ahmet Tekin, Kelâm Yayınları, İst. 2006, S. 170